

עכב רב

גיליון חודשי מתורתו
של הרב עדין
אבן-ישראל שטיינמאן

* *

גיליון אדר ב' תשפ"ד

הקדמה

הרב עדין אמר בכמה הזדמנויות שחנוכה ופורים הם ימים שעוסקים בשני האתגרים הנצחיים של עם ישראל עד ביאת משיח - התבוללות ואנטישמיות. שני הכוחות הללו שהלחץ שלהם תמיד היה ניכר בחיים היהודיים נוכחים בעולמינו כעת ביתר שאת. חג הפורים מתחילתו לא נוסד על הגאולה השלמה, הסטטוס קוו השברירי של הקיום היהודי לא השתנה באופן מהותי לאחר נס חג הפורים, הקיום היהודי עדיין נותר אז לכאורה תלוי בגחמות של מלך שיכור, בנסיבות מקריות כביכול.

יהודים רבים מרגישים כעת את השבריריות הזו באופן מיוחד. הרב עדין אמר פעם שבתענית אסתר אנחנו בוכים וצמים על עצם השבריריות הזו, על עצם השערורייה שבניו של הקב"ה נמצאים במציאות שעליהם להינצל באופן כזה, שקיום הקדושה והאור בעולם נתון למשיסה ולבוז.

בשביל לעבור מתענית אסתר לפורים אנחנו צריכים לקפוץ, אנחנו צריכים לעשות היפוך, להיכנס לצורת חיים אחרת. הכישרון שלנו לחגוג את חג הפורים בכל הדורות ותחת לחצים, איומים ואסונות מכל הסוגים הוא כישרון או כוח שנמצא בתשתית שלנו כיהודים, הוא ביטוי לאמונה שחורגת מהגבולות של המציאות הרגילה, אמונה בכך שהקיום שלנו נצחי, ושהמציאות אטומה רק למראית עין.

בשיחה לפני כמה שנים שאל הרב שטיינזלץ: מה נשאר מנס המגילה? איזה דבר משמעותי נותר מכל המאורעות הללו. מתליית המן ומינוי מרדכי לא נותר זכר לדורות, האירוע המשמעותי ביותר במגילה היה שהיהודים החליטו להישאר יהודים, החליטו מעצמם בלי נביא או מלך להישאר יחידה בעלת משמעות, להיקהל, להתפלל, לצום, לא להיטמע בגוים ולהיפך להיקהל ולעמוד על נפשם. ההחלטה הזו מהדהדת עד היום.

ההארות הגבוהות של חג הפורים והקדושה המיוחדת שיש ליום הזה עומדות בראש ובראשונה על נקודת הבסיס הזו של הבחירה בקב"ה, של האמונה והדבקות הפשוטה שיש לנו בקדוש ברוך הוא, של השמחה המסתורית שאנחנו מצליחים ללבות בתוכנו בתוך העולם הזה משום שאנחנו יהודים ומשום שאנו

יודעים שהקב"ה מסתתר ובגלל שאנו נחושים למצוא אותו בחג הפורים ובכל השנה כולה.

לחיים יהודים! שנזכה שהחודש יתהפך לנו לששון ושמחה, רווח והצלה יעמדו לכל היהודים ונוכל לשמוח, אנחנו והקב"ה, בלי מחיצות ובלי הסתרים.

פורים שמח

המערכת: יאיר שוורצפוקס ואהרן בילט

השתתף בהפקת הגיליון: יהודית שבתא, מני רוטמן, נתנאל איתי
להרשמה והצטרפות להפצת הגיליון ולתרומות ניתן לפנות למספר: 054-301-6657

TalmideiHarav@gmail.com

עיצוב גרפי: עיצובי שיר' 052-8954475

הגיליון מוקדש

הגיליון מוקדש לעילוי נשמת אימנו האהובה

יפה בת רינה ובכור ניסים ימין

ת.ג.צ.ב.ה

תוכן עניינים

חודש אדר

שמחה - מתוך הספר 'בלב פתוח'..... 8

תענית אסתר

מגילת הגלות - מתוך 'חיי שנה'..... 14

שבת זכור

פרשת זכור - מאמר, תשס"ח..... 19

ליקוט: מלחמה לה' בעמלק..... 25

פורים

עד דלא ידע - התוועדות הכנה לפורים..... 32

פורים בתורת חב"ד - מאמר..... 41

ליקוט: פורים..... 46

מוסף מיוחד: תלמידים מספרים - פורים עם הרב עדין..... 50

”

שמחה יכולה להיות בשקט, בשלווה, במנוחה; ששון הוא פורץ, סוער. הששון הוא הזיקוק שבו מזדקקים האדם של מטה, המציאות של מטה, עד שהם עולים למעלה ומגיעים גבוה יותר. שהרי יש אופנים שונים: יש "צרפתנו בכור לחץ", יש טבעות של ברזל וטבעות אחרות שמקיפות, סוגרות, אוטמות את המציאות, והטבעות אלה - כל אחד באשר הוא, באשר נפשו אתו - חונקות את שמחת הנפש בעצמה. ואיך הנפש יכולה בכל זאת להגיע? על ידי זה שהיא בועטת בדברים הללו, על ידי זה שהיא חותרת שוב לחזור שוב למצוא את השורש הראשון, את הבסיס העקרוני, הראשוני, היסודי ביותר.

בין כל הגלים והמשברים שרוצים להטביע - בכלל ובפרט, באופן כזה ובאופן אחר - יש דבר אחר שנשאר בתוך המים התחתונים: הקול הזה של "אנן בעינן למהוי קדם מלכא". יש "קולות מים רבים אדירים", יש "קול ה' על המים", אבל ישנו גם הקול שנמצא בתוך המים בעצמם; זהו הקול הזה שיש בו עדיין התשוקה הראשונה הזו לעלות. בכוחו של הקול הזה אפשר להמשיך ולהמשיך; וברגע שהקול הזה מתעורר, כאשר הוא איכשהו נשמע, באותה שעה אין שום דבר אחר שיעכב את השמחה. אז אני שמח בתוך השמחה עצמה, מפני שאני מגיע לגלוי עצם המהות, השורש הראשון, השורש שנמצא מעבר לירידתם של המים התחתונים.

”

(שמחת בית השואבה, מקור חיים תשנ"א)

”

הבסיס הפנימי של העצבות היא הגאווה, והיא המקיימת ומזינה את העצבות. שכן, בשורש הדברים אין העצבות אלא ביטוי ממושך לשאלה אחת - "למה זה מגיע לי?", אשר ביסודה עומדת ההנחה ש"מגיע לי". אין כל חשיבות לשאלה אם יש בסיס ממשי אובייקטיבי כלשהו להנחה זו, שכן עיקרה של התחושה היא תמיד פנימית-סובייקטיבית. כיון ש"מגיע לי" - מפני מה נשלל ממני? אם הדבר הוא שלי, אם הוא ראוי להיות שלי - אני מוכרח שהוא יהיה שלי!

ככל שאמונתו של אדם בצדקתו ובזכותו רבה יותר ומורגשת יותר, כך מתחזקת יותר הרגשת העלבון, הקיפוח והעוול שנעשה לו כאשר הדבר "נגזל" ממנו. ככל שהרגשה זו מתעצמת והולכת, כך גדל ומעמיק העיסוק ב"אני", הכעס כלפי הקב"ה, העולם, החברה או המקרה, וכלפי כל מי שאינו "אני".

לעצבות זו יש רק פתרון אחד - כאשר נלחם אדם (או חברה שלמה) בהרגשה הזו של "מגיע לי". כאשר אדם מנמיך את רמת מה ש"מגיע לו" למינימום, הרי כל מה שיש בידו יראה תמיד כמתנה שיש לשמוח עליה. אין זה אומר שאדם אינו צריך להלחם על מנת להשיג את הדברים שחשובים בעיניו, אלא שמאמצים אלו לא יביאו אותו לעולם לידי עצבות ושקיעה, אלא לרגש חיובי של פעילות ויצירה.

”

(”זמן שמחתנו”, מעריב תשל"ד)

שמחה

מתוך הספר 'בלב פתוח'

שמחות של אנשים היושבים במשחה ביחד לבין שמחה על בשורה טובה; ואיש לא יטען ששמחת שיכורים, או תגובה לבדיחה טובה, דומים לשמחה שבפגישה בין אנשים האוהבים זה את זה.

יש גם דברים אשר כשלעצמם אינם בדיוק בגדר של שמחה אלא רגש קרוב לזה, כגון הילולה והתהללות. בדרך כלל מסוגלים בני האדם להבחין ביניהם, ולפעמים הם אף רואים שמחה כזו כדרגה גבוהה יותר של שמחה, ואפילו כשמחה שיש בה צד שלילי, בעוד שאופנים אחרים של שמחה נתפסים כמעולים יותר וראויים לאדם מהוגן. ואולם בכללו של דבר השמחה נתפסת כחוויה חיובית שאנשים מבקשים אותה ורוצים בה - בניגוד לרגשות הפוכים כגון עצבות, דכדוך ומרירות, שגם הן חוויות אנושיות מצויות, אלא שאנשים בדרך כלל אינם חפצים בהן, הגם שהם יודעים שהן קיימות ושגם להן יש זמנים משלהן.

ספרות המוסר, למשל, מדגישה יותר את החומרה והרצינות, ואנשים שחיים במקומות או בזמנים שבהם יש הדרכות מוסריות מרובות נוטים להדגיש את

לפי מסורת עתיקה יש למלה "שמחה" לפחות עשרה שמות נרדפים. בעברית של ימינו חלקן אינו בשימוש כלל או משמש במשמעויות אחרות, אך לעומת זאת יש מילים חדשות המשמשות גם הן כמילים נרדפות לשמחה. ריבוי השמות לשמחה אומר שהנושא הזה חשוב עד כדי כך שייקרא בכמה וכמה שמות. אך עם זאת יש לזכור כי בכל השפות שבעולם מילים נרדפות כמעט תמיד אינן מילים זהות; גם כאשר משמעותן של המילים קרובה, יש להן גוני משמעות נבדלים.

העובדה שיש כל כך הרבה מילים לנושא אחד מעידה על כך שלנושא זה יש כמה צדדים וכמה פנים. מבחינת החוויה האנושית יש, כמובן, צורות רבות של שמחה, שגם אם אין בני האדם מבחינים ביניהן בדרך לשונית הם בוודאי מבחינים בהן מן הבחינה הרגשית. יש שמחה סוערת, המגיעה לידי ביטוי בגילויים חיצוניים נמרצים כגון ריקוד או שירה, ושמחה פנימית שאין לה כל גילוי ניכר לעין. וכל אדם מרגיש בהבדל בין שמחה שבאה כחוויה עזה לבין שמחה המתגלה בצורה הרבה יותר רכה, או בשוני שבין

שבעיקרו של דבר הם מוצלחים או חיים מלאים כישלונות וצרות. אך מכל מקום, עבור רוב בני האדם תחושת החיים היסודית אינה שמחה ואף לא צער, אלא עצם המעבר בתוך החיים ומאורעותיהם

גורמי הצער מרובים יותר מגורמי השמחה משתי סיבות בסיסיות. האחת היא שכדי שנוכל לחיות חיים גורמליים, בין בגוף ובין בנפש, אנחנו נדרשים להרבה מאוד הגנות ותיחומים; חיינו מוגדרים בתוך גבולות די מצומצמים של קור וחום, יובש ולחות ומגבלות תנועה; כל יציאה מחוץ לגבולות בכל אחד מן התחומים הללו יוצרת אי נעימות ואף סכנה. אפשר אפוא לומר שהתחום שאנו חיים בתוכו מוקף מכל צדדיו בהגדרות ובהגבלות, אשר עצם קיומן גורם לנו סבל ומצוקה, וגם כל סטייה מהן גורמת סבל, מועקה או עצבות (נראה שזוהי הסיבה לכך שבכל השפות בעולם מספר הקללות גדול הרבה יותר, ככל הנראה, ממספר הברכות, שכן כל יציאה מחוץ לתחום היא סוג של קללה, בעוד שהתחום התקין הטוב הוא מצומצם ומוגבל למדי).

הסיבה השנייה היא שמבחינה פסיכולוגית אנו בדרך כלל נוטים לחוש צער, מכל סוג שהוא, כרגש משמעותי במשך זמן ניכר: ימים שלמים, ולפעמים הרבה יותר מזה, ואילו נדיר מאוד שרגש של שמחה ימשך זמן רב כל כך; העצב שבמאורעות המעציבים נמשך הרבה יותר זמן, בדרך כלל, מאשר השמחה שבמאורעות השמחים. מכל הטעמים

הצדדים הללו ואף לדבר בשבחם. אכן, יש אנשים חמורי סבר שרק בקושי לעיתים רחוקות יעלו על פניהם חיוך, אפילו קל, ובוודאי שלא ירשו לעצמם להיראות שמחים וצוהלים. ואולם גם בזמנים או במקומות שבהם מצפים מבני האדם להיות רציניים או חמורי סבר, ולעיתים אף ללבוש הבעות כאלה בדרך

**יש שמחה סוערת,
המגיעה לידי ביטוי
בגילויים חיצוניים
נמרצים כגון ריקוד או
שירה, ושמחה פנימית
שאין לה כל גילוי ניכר
לעין.**

קבע, נטיית הלב הפנימית היא להעדיף את השמחה על העצבות והדכדוך.

אנשים מבקשים שמחה משום שבמציאות העולם יש הרבה יותר הזדמנויות לחוש צער, מכל הסוגים, מאשר שמחה. אנשים יכולים להיות אופטימיים או פסימיים, לחיות חיים

האלה כמעט כל בני האדם מבקשים לעצמם שמחה.

אין זה פשוט לברוא לעצמנו מקורות חדשים של שמחה בכל עת, ולכן רבים כל כך האנשים המחפשים שמחה ואינם מוצאים אותה, ומבקשים לעצמם תחליפי שמחה בבקבוק או במזרק. ואולם גם אלה שמשתמשים בתחליפי השמחה הכימיים למיניהם מודעים לכך שאין זה אלא תחליף. השמחה המלאכותית היא גם בדרך כלל קצרה, ולא פעם יוצרת אחריה תחושה של נפילה או דיכאון. יתר על כן, ה"שמחות" המלאכותיות הללו עצמן מכילות לא פעם גם הרגשה נפשית הפוכה לגמרי: השיכור או המסומם עשויים לחוות בתוך שכרותם התקפי זעם ותהומות של ייאוש.

שמחה ועצב הם רגשות אנושיים, אבל ככל הרגשות הם תלויים במידה רבה מאוד בהכרה. תחושות ומאורעות באים, בעיקרו של דבר, מן החוץ, מן העולם האובייקטיבי; אבל רגשות יכולים להיווצר רק מתוך הערכה מסוימת של הדברים. דבר זה נכון לגבי כל סוגי הרגשות: קנאה ושנאה, התאהבות ואושר - כולם מתייחסים לתחושות ולחויות, או לידיעות עליהם. הערכת הדברים תלויה במכלול האישיות ולאופן שבו אדם מתייחס אליהם, הן מצד מבנה של האישיות, הן מצד תפיסת העולם והן מן הצד הפיזיולוגי. תחושה כמו כאב או עוגג תלויה במידה רבה בסף הפיזיולוגי של האדם, ולכן יש אנשים

שכמעט אינם חשים כאב, ואחרים שסף הרגישות שלהם נמוך מאוד ודברים רבים מכאיבים להם. כיוצא בזה יש אנשים שכל מאכל גורם להם עוגג, ואחרים שיתענגו רק ממאכלים מיוחדים. גם התפיסה הקוגניטיבית וההשפעה החברתית פועלות כאן, ההכרה - ולכן גם ההתייחסות - מושפעות על-ידי החברה,

במקרים רבים נובעת העצבות מן התחושה של "מגיע לי", היוצרת רגשות כמו קנאה: מדוע שלא יהיו גם לי אותם דברים טובים שיש לאחר?

הקובעת לא פעם מה משמח ומה מעצב. דברים אלה הם חלק ממיאדות החיים, אבל אין לאנשים שליטה גמורה בהם. משום כך אדם עני לא בהכרח יהיה עצוב, והעשיר לא בהכרח יהיה שמח.

נוסף על המרכיבים האישיים הקבועים

השמחה, לעומת זאת, כרוכה בעוררות, ברצון לפעולה ובתחושה של יכולת, שיש בהם התקדמות ועלייה.

במקרים רבים נובעת העצבות מן התחושה של "מגיע לי", היוצרת רגשות כמו קנאה: מדוע שלא יהיו גם לי אותם דברים טובים שיש לאחר? במקרים כאלה לא רק אישיותו של אדם, אלא גם עבודה עצמית שלו עשויות להביא אותו להיות שמח בחלקו. אנשים שאינם משווים את עצמם כל הזמן לאחרים, ובפרט לכאלה שמצבם טוב יותר, אינם שוקעים בעצבות; אדרבה: מי שמסתפק במה שיש לו יכול לשאוב מתוך כך מידה ניכרת של עונג והרגשה טובה.

ההגעה למצב נפשי כזה איננה מטבעו של כל אדם, אבל ללא ספק אנשים יכולים לעבוד על תכונות הנפש שלהם, ולהגיע לכך שיגדירו את מצבם מתוך עצמו, ולא מתוך השוואה לזולת. החברה המודרנית, שמסיבות מסחריות ואחרות יוצרת כל הזמן עוד ועוד פיתויים מכל הסוגים, היא חברה שיוצרת אנשים מסכנים, שכל הזמן רוצים את מה שאין להם. אפשר לומר שאנחנו חיים בדמוקרטיה של אנשים בלתי מרוצים, אשר רבים מהם מידרדרים למירוץ בלתי נגמר אחרי חפצים נחשקים.

אחת הדרכים להגיע למציאות שיש בה יותר שמחה היא פיתוח של מה שמכונה בשם "מידת ההשתוות". זוהי עבודה לא פשוטה, שעיקרה הוא הניסיון שבהכרה ושבעבודת הנפש שלא להתרגש

של ההכרה יש גם דברים רבים התלויים בבחירתו של אדם וביכולתו לכוון את הכרתו מתוך מחשבה תחילה. למשל: אנשים יכולים לכוון את מחשבתם והכרתם בהתאם לנסיבות, שהרי אדם ההולך לאירוע של שמחה מנסה ככל יכולתו להיות מכוון לתחושה של שמחה, כשם שאדם ההולך לבית האבל מתאים את עצמו באופן הכרתי לנסיבות אלה. כבר כתבו קדמונים (בראשית רבה כז,ד) שכאשר ילד נולד שמחים על לידתו, ואין מהרהרים באותה שעה בכך שסופו למות. בעצם, כל התייחסות בין-אישית מחייבת את האדם להתאים את עצמו לבני שיחו: מי שמשוחח עם אדם עצוב לא ידבר אותו כמו מי שפוגש אדם שמח, גם אם הוא עצמו איננו מרגיש כמוהו באותה עת.

מעבר להתאמה הרגשית למאורע, לזמן או לבני-השיח יש גם עבודה פנימית יותר, שהיא עבודת הנפש של האדם כשהוא עמל שלא להגיע למצב של דכדוך ועצבות. בהרבה ספרים מדובר על הבעייתיות שבעצבות. העצבות היא לא רק חוויה בלתי נעימה מבחינה סובייקטיבית, אלא היא אף עלולה להיות מכשול חמור בדרך החיים, שכן היא יוצרת רפיון ותחושה של שקיעה. מי שמניח לעצמו להיות בעצבות עלול להידרדר למלנכוליה כבדה ואף לדיכאון משתק. נוסף על כך יש שהניסיונות האנושיים להיחלץ מן העצבות גוררים את האדם לשורה של חטאים, המפגים, לכאורה, את מצב הרוח הזה לזמן קצר.

לתת ולהעניק במהלך חייו: מתנה, עזרה או אפילו חיוך.

מעבר להרחבת היכולת לראות טוב ולחשוב טוב מצויה גם ההכרה שהשמחה - לא במובן של התפרצויות של עליצות אלא כחווייה מתמדת - היא, בעצם, עניין של בריאות הנפש. הנפש הבריאה שואבת את שמחתה מעצם החיים, מכל הדברים הקטנים שיש לו לאדם בעולמו, גם אם בעיניהם של אחרים הוא קטן ודל. זוהי, כנראה, הסיבה לכך שרוב התינוקות בדרך כלל שמחים: הם שמחים בחיים כשלעצמם, במשחק באצבעותיהם או בכפית שהגיעה לידיהם, ואין הם מחפשים דבר מעבר לכך.

אין זה פשוט לאדם להיות תמיד בשמחה. לבו של אדם מלא מאוויים ותשוקות מכל הסוגים, וגם יש בו מידה מסוימת של עיוותים, מולדים או נרכשים. ואולם המלחמה בכל אלה מאפשרת לאדם להגיע לאותו מצב שהכתוב קורא לו "לישרי לב שמחה" (תהלים צז,יא).

יתר על המידה ממה שקורה לנו: הן בקבלת הדברים הלא נעימים השונים המתרחשים בחיינו בלי להפנים אותם יתר על המידה, והן במצבים של הישגים והצלחות. שכן גם הישגים והצלחות עלולים ליצור התמכרות, ואדם עשוי להרגיש שבלי עוד ועוד הישגים לא יהיו לו מנוחה או שלוה.

שתי מידות טובות העוזרות לאדם

**הנפש הבריאה שואבת
את שמחתה מעצם
החיים, מכל הדברים
הקטנים שיש לו
לאדם בעולמו, גם אם
בעיניהם של אחרים
הוא קטן ודל.**

להנמיך את הדרישות והציפיות שלו הן עין טובה ולב טוב; מידות אלה מאפשרות לאדם, בכל מצב שיהיה, לעבור את ימי חייו מתוך הרגשה טובה יותר. מי ששמח בשמחתם של אחרים יש לו תמיד סיבות להיות שמח, ומי שיש לו לב טוב כלפי הזולת ניחן ביכולת החיובית והמשמחת

תענית אסתר

” אילולא היינו מנצחים את עמלק אי פעם, היינו עלולים לטעות ולחשוב שעמלק הוא כח שקיים בנו, ואין לנו דרך להתגבר עליו. אולם, הידיעה שניצחנו את עמלק, ולו פעם אחת, מקלה עלינו משמעותית את המאבק בו.

חרף כל השמחה הזו של הניצחון על עמלק, עלינו לזכור כי בחיי היום יום שלנו אנו מפסידים לעמלק, שוב ושוב. יש סיפור מפורסם על אישה שהגיע לרב, וסיפרה לו בכאב על הבן שלה שקם מוקדם בבוקר, רץ למקווה, מזדרז לבית הכנסת, ומתיישב ללמוד תורה. ”מה הבעיה?” שאל הרב, ”גם אני עושה כך”. ”הבעיה היא”, ענתה האם המודאגת ”שהוא עושה את זה ברצינות”. הרבה פעמים אנו מקיימים את המצוות כאילו לא ברצינות. בתקשורת לעיתים מוצג כך ההבדל בין דתיים לחרדים, החרדים הם ’פנאטים’ ו’קיצוניים’, ואילו הדתיים, הם סבלניים ופלורליסטים. ההרגשה היא לפעמים, כאילו לא באמת בוער לנו כל העניין הזה. חוסר הבערה, הקרירות הזו, זה הניצחון של עמלק.

לא ניתן לחגוג את פורים ולהתעלם מניצחונותיו של עמלק, וכאן באה תענית אסתר שמציינת את היום שבו העיר שושן עוד נבוכה, ובו נראה שידו של המן היא עוד על העליונה. מכיוון שאיננו יכולים לחזור בתשובה בכל יום שאנו מפסידים לעמלק, נקבעה תענית אסתר, כיום תשובה מרוכז, יום שבו אנו צריכים לתקן את הקרירות של עמלק שפגע בנו במהלך השנה. את תוצאות התיקון נראה בפורים עצמו.

”

(שיחה לתענית אסתר, י”א אדר תשמ”ז)

מגילת הגלות

מתוך "חיי שנה"

המגילה כמודל

חג הפורים הוא ללא ספק יוצא דופן בין מועדי ישראל. אפשר למנות שפעת פרטים - בהלכה, במנהג ובהתייחסות היסטורית - שבהם הוא נבדל משאר החגים. ההבדל ניכר לא רק במנהגים שנוצרו במשך הדורות, אלא אף במקורם הראשון - מגילת אסתר עצמה.

גם בהשוואה לחג הקרוב ביותר מבחינת התיארוך ההיסטורי והמשמעות - חג החנוכה - ניכרים זרותם של מנהגי הפורים ומגילת אסתר. ספרי החשמונאים, אף שלא נכנסו לתוך אסופת ספרי המקרא, שייכים הם ביסודו של דבר למסגרת המחשבתית והסגנונית של ספרי המקרא - באופיים של המאורעות המסופרים, בדמויותיהם של הגיבורים, ובמהות של הקונפליקט הדתי-לאומי העומד ברקע. לעומתם נמצאת מגילת אסתר בעבר השני של הפער בין הנשגב והמגוחך. גיבוריה הם אחשוורוש המנופח וההפכפך, המן הרשע והקטנוני, אסתר העולה לגדולה כמין אב-טיפוס של אגדת לכלוכית, ומרדכי הצדיק שמסתבך בקנוניות חצר המלכות של רודן מזרחי. המפרשים כבר העירו על העובדה שבכל מגילת אסתר לא נזכר שם ה', גם לא בכינוי. לא פלא, אפוא, מדוע נחלקו חכמי ישראל עוד בתקופת המשנה אם ראוי לכלול ספר זה בין כתבי הקדש (ע"פ מגילה ז).

ההסבר לכל התמיהות הללו מתמצה בנקודה אחת: ישראל בגלות. פורים הוא החג של הגלות, ומגילת אסתר היא הספר של הגלות.

מגילת אסתר היא האב טיפוס, תבנית היסוד של חיי עם ישראל בגלותו. הסיפור במגילת אסתר - הדמויות והאירועים, הנראים כמלודרמה פשטנית וכסיפור אגדתי התלוש מהמציאות, מקבלים משמעות אמיתית, רצינית ואפילו טראגית, כאשר מסתכלים עליהם בתוך המכלול של ההיסטוריה היהודית. לא רק כתאור תקופת מרדכי ואסתר, אלא כחלק מדברי ימי עם ישראל בכל שנות גלותו.

אחשוורוש המלך הגדול, המולך על "שבע ועשרים ומאה מדינה", "על הארץ ואיי הים", השקוע רוב ימיו במשתאות ובהרמונות הנשים, המפרסם מתוך חשיבות עצמית מגוחכת צווים בכל נושא שבעולם; ושבהיסח הדעת ובלי לתת את דעתו לכל התוצאות שבדבר, גוזר "להשמיד ולאבד ולהרוג את כל היהודים" - האם הוא יציר הדמיון? הלא כמעט שאין דור בו אין אנו פוגשים אותו בשם שונה, במדינה אחרת ובלבוש נבדל. יתכן שאחשוורוש כשלעצמו הוא אישיות מגוחכת וחסרת חשיבות, אבל מסמל הוא שאף העריץ השוטה והחלוש ביותר, יכול להמיט על עם ישראל בגלותו שואה נוראה.

או המן, זה שהאגדה עטרה אותו בסיפורים נוספים, על היותו "ספר של כפר קרצום היה עשרים ושנים שנה" (מגילה טז), שמתגלגל ונעשה ראש מדינה בפועל, ומחליט שאיבה פרטית, אמונה טפלה או כל שטות אחרת מצדיקים לשלוח יד בכל היהודים. אין כל צורך להרחיק ולחפש כדי למצוא שוב ושוב את המן הזה, אמיתי מאד ומאיים מאד. עבורנו (ואף בקטעים אחדים במגילת אסתר עצמה, שלא לדבר על עיטוריה המדרשיים), המן הוא דמות קומית, אבל בהיסטוריה שלנו היא מלווה בהרבה מאד דמעות ודם. נאום השטנה של המן - "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים... ודתייהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים ולמלך אין שווה להניחם" (אסתר ג, ח) - לא שוכלל בהרבה במשך אלפים וחמש מאות השנים שחלפו מאז. בשינויים קלים הוא חוזר ונשמע אף עתה מפי "המנים" שונים - נאצים וקומוניסטים, מוסלמים ונוצרים, בכל העולם כולו. שוב אין אנו צוחקים לדמותו העלובה של נואם החוצות הזה, שהיה ספר ובלן - אלא פוחדים מפניו.

אפשר להאריך בדברים ולהראות כיצד הסיפור המוזר, התמוה והמגוחך של מגילת אסתר, שעשוי היה להיות מצחיק אלמלא היה טרגי כל כך, חזר והתרחש דור אחר דור במקומות שונים בעולם. כיצד סובבה גאולת ישראל על ידי שתדלנים, כיצד שמשו נשים כאסתר או פחותות ממנה במעלה ובמדרגה, משענת של הצלה ושל פדות. כבר אמרו במדרש כי גבורי המגילה אינם רק דמויות לעצמן: "אחשוורוש ראש למוכרים, המן ראש לקונים" (אסתר רבה, פתיחות, י) וכך הלאה. כולם משמשים לצורך עצמם, וכבנין אב למאות ולאלפים שכדוגמתם.

סיפורה של הגלות

כל אלה צומחים מתוך הרע היסודי - מציאות עם ישראל בגולה. עם שאין לו משענת של ממש, עם שזכויותיו ושכחנה תמיד, שחסרונותיו יובלטו בכל עת, שכל קפריזה של שליט וכל שינוי בהלך רוח יופנה מיד כנגד השעיר לעזאזל הנצחי.

הגלות היא תקופה אחרת, עידן חדש בתוך ההיסטוריה היהודית, שונה מכל מה שידענו והכרנו. היא מקיפה יותר מהגדרה מדינית בלבד - האם היהודים נמצאים בארץ ישראל או מחוצה לה - אלא מגדירה חלוקה מהותית פנימית בהווה שלנו: האם השכינה היא במקומה או שהשכינה אינה במקומה - שהיא בגלות, מסתתרת במקום אחר ובדמות אחרת. משום כך, זהו חג שקשור אל המסתורין של ה'אל המסתתר', שמסתתר בכל דבר, שנמצא בכל הצדדים בבית אחת. את הצד הזה של פורים מבטא באופן סמלי השם 'אסתר', במשמעות של הסתר.

מגילת אסתר היא אפוא "מגילת הסתר הפנים" האלוקי, מגילת עם ישראל בגלותו. כאשר הסכנות האיומות ביותר לקיומו מתחילות כאילו בקומדיה, וכאשר הניסים המתרחשים בהצלחתו נובעים אף הם מתוך אופייה של הגלות.

ישנו סיפור, על נכדו של אחד האדמו"רים שבא אליו בוכה. שאל אותו הסבא, מה קרה? והנכד סיפר, ששיחק במחבואים עם חבריו, התחבא, ואף אחד לא בא לחפש אותו! התחיל הסבא גם הוא לבכות: הרי זה מה שאומר הקב"ה: אני מתחבא ואף אחד לא בא לחפש אותי!

מי שמסתתר מבקש שיחפשו אותו. כשהוא מודיע שהוא מסתתר הוא על כל פנים אומר: "אני נמצא"; אתם אולי אינכם רואים אותי, אבל אתם יכולים להיות בטוחים שאני נמצא. זו תפיסה הפוכה לזו שביטאו כמה פילוסופים, שאם האלוקי אינו נראה ואינו ניכר - המשמעות מבחינתנו היא שהוא איננו קיים. לעומת זאת, מה שנאמר כאן הוא: אמת שלא רואים, שלא תופסים - אבל אין זה אומר שהוא נמצא פחות, אדרבה - הוא נמצא יותר. זו הבעיתיות וזה הכוח של פורים לעומת חגים אחרים, שבו אין אנו חוגגים את התגלותו אלא את מציאותו; את העובדה שהוא נמצא, למרות ובגלל שהוא מסתתר. שכן מה שאין רואים, מה שנסתר, הוא בודאי למעלה מכל מה שמתגלה.

בין הניגונים של חב"ד ישנו ניגון למילים "אכן אתה אל מסתתר". והמפתיע הוא שהמנגינה אינה מנגינה עצובה, ואף לא מנגינה של געגועים, אלא דווקא מנגינה של שמחה. מפני שהיא אומרת: אכן אתה אל מסתתר - אבל אנחנו יודעים: אתה נמצא. פורים הוא חג של הגלות, כי הוא אומר שבתוך ההסתר, בתוך החשכה ובין הצללים; בתוך הגזירות והקשיים וחוסר הוודאות - גם שם נמצא ה'.

הניגוד הזה הוא שיוצר בפורים את המומנט של התפרצות השמחה. כאשר הולכים בתוך התגלות, מדרגה לדרגה, זהו תהליך שקט, הדרגתי: רואים, שומעים ובאים לידיעה. בפורים, כאשר הולכים בתוך הגלות, בתוך ההסתר - יש יסוד של הפתעה. מרגישים שלא רואים ולא שומעים, מחפשים - ופתאום מגלים. ואז מתפרצת שמחה

שאינה מצויה כאשר החיים הם שקטים ומסודרים. כמו בסיפור אהבה, שהוא מרתק ומרגש ביתר שאת, משום שישנה תקופה של ריחוק, של חוסר וודאות.

במובן זה, מגילת אסתר היא הסיפור של הגלות, הסיפור שהולך איתנו בגלות, והוא מגיע איתנו עד סופה. הגלות בתור תהליך, בתור תקופה ארוכה של הסתר שבה אנו מחפשים בחשכה, ומפעם לפעם מגיעה איזו מציאה המביאה להתפרצות מיוחדת של התגלות ושמחה, שכן באותה שעה אין זה רק גילוי, אלא גילוי של ההסתר, כאשר ההסתר בעצמו, שלמעלה מהגילוי - מתגלה.

רק ראייה מעמיקה מאד, שיש בה ראיית העתיד היהודי לדורותיו לצד אמונה חזקה בלתי ניתנת לכליה, היא שיכולה היתה להביא להכללתה של המגילה בין ספרי הקדש. שהרי המגילה היא תמצית חיי ישראל בגלות, ושל האמונה כי מתחת לכל הסיבות החיצוניות מתגלה "שומר ישראל". המגילה מלמדת שעם ישראל צריך ללמוד לחיות חיים מסוג זה, ושצריך הוא לצפות לנסים מסוג זה. לא כנסי מצרים וים סוף, שהיו ביד חזקה ובזרוע נטויה, כי אם בתוך גלגוליה ועקמומיותיה של ההיסטוריה. ובתוך כל זה, להאמין כי "רווח והצלה יעמדו ליהודים", כי בעיתות מצוק לא תועיל התבוללות והתחפשות גם לאלה היושבים בבית המלך, ומצד שני - למרות הכל, יש עוד תקווה.

סיפור המגילה עודנו נמשך כל עוד קיימת הגלות, וכל עוד פועל העולם כפי שהוא פועל כעת - בהסתר פנים ובעילום שמו של הקב"ה. ולוואי יגיעו מהרה ימים בהם לא נבין עוד את הרציני שבמגילה, ונוכל לקרוא את המגילה בבדיחות דעת אמיתית, בידיעה כי שוב אין זו אלא אגדה מימים שלא ישובו עוד.

שבת זכור

”

המלחמה לה' בעמלק היא המלחמה מול הערפל שמסתיר לי את הנקודה העליונה, מול הערפל שאחר כך מתעבה עד שאין יותר נקודה עליונה אצלי. עד שהתחתון הופך להיות לעיקר, עד שהתחתון הולך והופך להיות הנקודה העיקרית שלי - זו המלחמה לה' בעמלק.

מה שעושים בשבת זכור ובפורים, עושים חגיגה קטנה, לזיכרון, ובשביל זה לובשים מסכות ופושטים מסכות, זה כל הסיפור של עמלק, כל הסיפור הוא סיפור של מסכות. כל העניין של עמלק הוא שצריכים להוריד את המסכה ולראות מה נמצא מאחוריה.

(ביאור תורה אור, ד"ה חייב איניש לבסומי)

”

פרשת זכור

מאמר, תשס"ח

של אותם מאורעות, בין שהם מאורעות של שמחה או מאורעות של עצב. חכמינו בתלמוד דנים ברשימת ימי השמחה וימי האבל שבמסכת תענית, שחלק גדול מהם מתייחס לאירועים קטנים מסוימים שהונצחו לדורות כימי אבל - או כימי שמחה לדורות, שבהם מבטלים כל מנהגי אבל. והחכמים מעירים שם שמאז ימיה של מגילה זו אירעו עוד דברים רבים שגם היו אמורים, לכאורה, להירשם ולהיזכר, אלא שריבוי המאורעות כל כך עמעם את חריפותם, עד שאמרו (שבת י"ג:) כי: "בדורות אחרונים אין בשר המת מרגיש", כלומר: חלקים שונים בגוף איבדו את הרגישות לכאב, ולכן גם אין הם יוצרים זיכרון ממושך של האירוע. במילים אחרות: הגוף הלאומי שלנו נעשה קהה יותר, ומשום כך גם כאשר תחושות כאלה נרשמות באיזה ספר זיכרונות, הן נשארות קיימות כמעט רק שם.

דברים אלה קורים גם בחייהם של אנשים פרטיים: שמאורעות העבר, גם אם בשעתם היו מכאיבים ביותר, מיטשטשים והולכים עם חלוף הזמן. עובדה פיזיולוגית היא שבני אדם כנראה אינם מסוגלים לזכור כאב, ועובדה זו

פרשת זכור איננה פרשה שלמה אלא קטע (דברים כה, יז-יט), שאותו מוסיפים לקריאת פרשת השבוע בשבת שלפני פורים. פרשה זו איננה צמודה לפרשה מסוימת מפרשיות התורה: פרשת השבוע משתנה משנה לשנה לפי לוח השנה ומקומו של חג הפורים בתוך מערך הקבע של הקריאה בתורה. עם זאת, פרשת זכור היא יותר מאשר אזכור מסוים בתוך קריאת התורה: היא נחשבת כעניין חשוב לעצמו, עד כדי כך ששמה במקום שם הפרשה הנקראת באותה שבת ("שבת זכור").

מצוות זכירת מעשה עמלק, כמו המצווה של מחיית עמלק, לא רק מעלות שאלות, בעיות והרהורים מרובים לגבי ההדגשה והחריפות של הדברים, אלא אפילו ערעורים על חשיבות העניין כשלעצמו.

ההיסטוריה היהודית מלאה מלחמות, התנגשויות וצרות. בוודאי שפורענות יוצרת כאב לב בשל כל מה שכלול בה: אובדן חיים, מפלה, לפעמים גם בושה, ולא פעם - גם סבל יותר או פחות ממושך הבא אחריה. ואולם ריבוי של מאורעות גורם טשטוש מסוים בהרגשת חשיבותם

שנים, משום שכל רגע של חיים מתקשר איכשהו לנקודה הזו. גם מי שאיננו חוגג ימי הולדת, ואפילו מי שצריך להתאמץ כדי להיזכר בתאריך הולדתו, בעל כורחו קשור אליו. אפשר אולי להגדיר זאת כך: חגיגה אפשר לעשות בכל עת, אבל לא כל אחד יכול לעשות חג. חגיגה היא אירוע שסופו להישכח, בעוד שחג הוא

**בצאת ישראל ממצרים,
שעה שהיו בדרכם
אל הר סיני, התנפלו
עליהם העמלקים
וכנראה הרגו מספר
אנשים; ואחרי מלחמה,
שנמשכה בערך יום
שלם, הם הובסו וברחו
למקומם.**

דבר שיש לו קיום; חגיגה היא עניין של ארגון חיצוני, וחג הוא דבר בעל משמעות פנימית.

משפיעה על כל מהלך החיים. הכאבים מורגשים בשעתם, אבל הזיכרון שלהם איננו מסוגל לחולל הדמיה חיה של החוויה מן העבר. בדרך כלל יכולים בני האדם להיזכר באופן חיצוני בכך שדבר מסוים גרם כאב גדול, אבל הכאב עצמו איננו ניתן לשחזור. ואם כך הוא בחייו הפרטיים ובמערכת החשיבה והתחושה של האדם הפרטי, כך הוא ביתר שאת אצל עם שלם, המורכב מפרטים שונים אשר אינם חשים או חושבים בבת אחת ובאופן אחיד.

מכל הסיבות האלה נראית הנצחתה של מלחמת עמלק תמוהה, והחזרה עליה מדי שנה ושנה נראית, במידה רבה, כמעין שלג דאשתקד. זהו זיכרון בלבד, שגם כאשר מזכירים אותו, כנאמר בתיאור הראשון של מלחמת עמלק (שמות יז, ד): "כתוב זאת זיכרון בספר ושים באוזני יהושע", זוהי הוראה שאולי מקיימים אותה, אבל לא חיים אותה.

ואולם למרות שהחיים יוצרים בכל פעם חוויות ותחושות חדשות, שטיבען להשכיח את הראשונות, בכל זאת יש בחיי הפרט והכלל אירועים שחשיבותם חורגת מתחום הזיכרון של מה שהיה בעבר. אלו הם אירועים מכוננים, לאמור: מאורעות שתחילתם בעבר אך יש להם המשך, השלכות ומסקנות בהווה, משום שהם פותחים פתח להתפתחויות ארוכות טווח. לידתו של אדם, למשל, היא - לפחות לאדם עצמו - לא מאורע טריוויאלי, דבר שאירע לפני כך-וכך

שחי במרחבי עבר הירדן, בסביבות ארץ אדום ואולי גם בדרומה של ארץ ישראל, ולא היו להם יישובי קבע. נוודי המדבר עסקו מאז ומעולם בעיקר בשוד; במשך אלפי שנים ראו לעצמם הנוודים, הן בתחומי המזרח התיכון והן במקומות אחרים, זכות לעצמם לשדוד שיירות, או להתנפל על מקומות יישוב ולבזוז אותם. ואולם עם ישראל שהלך במדבר לא היה איזו שיירה קטנה אלא עם כל כך גדול, עד שכמעט לא היה אפשר לראות את כל היקף המחנה שלו (במדבר כביג ועוד), והפיתוי או הגירוי של נוודים להתנפל על מחנה שכזה אמור היה להיות קטן ביותר

לפני שנבוא אפוא לדון בשאלת היחס שלנו לעמלק יש לדון בשאלה קודמת: מה היה להם, לעמלקים, להתנפל על ישראל? מה הייתה מטרתה של ההתנפלות הזאת? העובדה שאין למלחמת עמלק כל צידוק רציונאלי מעמידה רק אפשרות אחת, שהיא אמנם לא פשוטה, אך היא נראית כהסבר היחידי: העמלקים שונאים את בני ישראל. ההתקפה על ישראל איננה באה על מנת לזכות בדבר מסוים או להשיג מטרה כלשהי, אלא היא אך ורק ביטוי של שנאה.

במשך הדורות עסקו רבים, יהודים וישראלים, בחיפוש פשר לאנטישמיות, והציעו רשימה של סיבות לכך: שנאת זרים, שנאה הנובעת מטעמים דתיים, קנאה בהישגיהם של היהודים. כל הסיבות הללו, הנידונות הרבה מאוד

בתורה יש שתי פרשיות קטנות המדברות על זכירת עמלק ומחייתו: שמות יז, ח-טז, ודברים כה, יז-יט. תיאור המאורעות שם אמנם איננו מפורט מאד אבל הוא בהיר מספיק: בצאת ישראל ממצרים, שעה שהיו בדרכם אל הר סיני, התנפלו עליהם העמלקים וכנראה הרגו מספר אנשים; ואחרי מלחמה, שנמשכה בערך יום שלם, הם הובסו וברחו למקומם. מבחינה היסטורית המלחמה הזו של העמלקים היא תמוהה. מן המתואר עולה שהעמלקים לא הצליחו ממש לבקוע אל תוך מחנה ישראל, אלא רק פגעו באלה שהיו "הנחשלים אחריו", כלומר: אנשים שלא היו בתוך המחנה עצמו, אלא מכל מיני סיבות השתרכו אחרי המחנה. מכאן גם משתמע שהעמלקים לא היו עם בעל צבא גדול במיוחד. נכון שמחנה ישראל שלא היה למוד מלחמה, התקשה קצת להדוף או להשמיד אותם, אך משום צד אין זה נראה כמלחמה גדולה, אלא כמאורע שולי מבחינת השפעותיו ותוצאותיו.

ואולם דווקא התיאור הזה מעלה שאלה בסיסית לענייננו: מדוע בכלל תקפו העמלקים את מחנה ישראל? בני ישראל לא רק שלא פלשו לתחומם, אלא אפילו לא פנו לכיוון שלהם, והם כלל לא נכללו בתכניות ובמטרות המדיניות הגדולות של עם ישראל או בשטחים שעליהם התכוון עם ישראל להילחם. זאת ועוד: מן התיאורים במקרא על ההיתקלויות בין ישראל ועמלק שהיו במשך מאות השנים הבאות עולה שהעמלקים הם עם נוודים

בספרות, אינן אולי רציונאליות לגמרי, אבל יש להן תשתית בתכונות אנושיות ובהשקפות עולם, הבאות לידי ביטוי בלא מעט מקרים של התנגשויות ושנאה בין עמים. ואולם שנאת ישראל שבכל הדורות, שבצורותיה הגלויות היא דבר מובחן ומוגדר, קיימת הרבה למעלה מאלפיים שנה, זמן רב לפני היווצרות הנצרות.

אמנם גם בגילויים הקדומים של שנאת ישראל (המן, אֶפְיוֹן באלכסנדריה) מוצאים אנו את כל המרכיבים הגלויים של שנאה בין אומות ובין אנשים פרטיים; אך בשנאת ישראל בכל מקום ובכל זמן יש גם שמץ של אלמנט נוסף שאיננו ניתן להסבר רציונאלי, והוא - השנאה המסתורית, המהותית. גרעין זה של שנאה הוא חלק של שנאת ישראל בכל גילוייה ובכל הזמנים. אפשר לומר לאלמנט המסתורי הזה אין הסבר טוב יותר מאשר למסתורין האחר, שהוא - עצם קיומו של העם היהודי. חלק זה של שנאת ישראל פועל בערך כמו שפועלת אלרגיה בגוף; כלומר: תגובה הנוצרת מעצם מציאותם של יהודי או יהודים.

וכך גם במלחמת עמלק: מן המלחמה הזו נעדרים כל האלמנטים העשויים להסביר את השנאה הזו, ומה שיש בה הוא רק התכונה העמוקה הזאת של שנאה היהודים באשר הם. השנאה המהותית הזאת איננה נובעת מנימוקים כלשהם, וגם איננה מתבטלת כאשר השונא מכיר ויודע באופן רציונאלי את מעלותיהם

של היהודים; אדם או עם יכולים להכיר בכל אלה, ועדיין להמשיך לשנוא באותה מידה. את שנאת עמלק אפשר אפוא להגדיר כשנאת ישראל המושתתת אך ורק על אותה שנאה טהורה חסרת סיבה, שנאה שאין לה אפילו תכנית אלא היא כולה שנאה גמורה לעצם מהותו או קיומו של ישראל. נקודה זו מודגשת בפרשת זכור: בני ישראל מותקפים סתם כך בדרכם, בלא שתהא לכך כל סיבה מוצדקת. אכן, העובדה שכל מה שהמתקפה של עמלק מצליחה להשיג הוא רק הריגתם של אנשים המפגרים אחר המחנה מצביעה על כך שעמלק איננו יכול ואף אינו מעז לתקוף את גוף המחנה היהודי הגדול, אלא רק ליהנות מכך שהוא מצליח להרוג כמות מסוימת של יהודים.

מפתח לנקודה הזו של שנאה מהותית הוא בביטוי הבא מייד לאחר מכן (דברים כה,יח): "ולא ירא אלוקים". הביטוי הזה לעצמו נשמע כמעט חסר משמעות: ברור שמי שמתקיף אנשים שאין לו כל סיבה להתקיף אותם איננו ירא אלוקים. ואולם נראה שהביטוי הזה מגלה את השורש הפנימי של שנאת עמלק - וראשית לכל במשמעותו הפשוטה, המעשית. כשעם ישראל יוצא ממצרים אין זו סתם עוד נדידה של עוד איזה עם: מכות מצרים וקריעת ים סוף נודעות גם במרחק רב, בארץ ישראל, ומפחידות את עמי כנען. לא רק לפרעה ולעמו, אלא גם לעמים אחרים התברר שיש כאן מאורע מיוחד במינו, מופע היסטורי חדש, אשר ממנו

ניכר בעליל כי עם ישראל נמצא באופן מיוחד ומובהק תחת חסותו של הקב"ה, אשר ביחס למצרים היא מתגלה בסדרה של מכות קשות ומפחידות מאוד.

לכאורה התוצאה צריכה להיות שאף אחד לעולם לא יעז להילחם בעם הנמצא תחת חסותו המיוחדת של הקב"ה. אכן,

**"למה הדבר דומה?
לאמבטי רותחת שלא
היתה ברייה יכולה
לירד בתוכה. בא בן
בליעל אחד וקפץ
לתוכה. אף על פי
שנכווה, הקירה (קירר
אותה) לפני אחרים.**

אפילו בלק מלך מואב, שהיו לו סיבות הרבה יותר טובות להתיירא מנוכחותם של היהודים בגבול ארצו, איננו מעז להילחם בהם, בשל הפחד שלו מפני החסות הזו שהקב"ה מעניק לישראל. ואולם עמלק הוא "לא ירא אלוקים"; הוא אינו מתחשב בהתגלות האלוקית - על אף שכאן היא מופיעה רק כנושא

תיאולוגי, ולא כמהות בעלת עוצמה מפחידה. אפשר לומר שעמלק איננו מתחשב בכך כלל, והוא בוחר להתעלם לא רק מן הקב"ה כמהות עליונה, אלא גם מן הפחד והאימה שבמלחמה בו.

מו שמופיע בתיאור במדרש (תנחומא כי תצא, ט): "למה הדבר דומה? לאמבטי רותחת שלא היתה ברייה יכולה לירד בתוכה. בא בן בליעל אחד וקפץ לתוכה. אף על פי שנכווה, הקירה [=קירר אותה] לפני אחרים. אף כאן, כיון שיצאו ישראל ממצרים הקב"ה קרע הים לפניו ונשתקעו המצרים לתוכו, נפל פחדן על כל האומות... כיון שבא עמלק וגדדו להם, אף על פי שנטל את שלו מתחת ידו, הקירו [=קירר אותו] לפני אומות העולם" אותו אחד שקפץ לתוך האמבטיה הרתחת עשה זאת בדיעה ברורה שהוא עשוי להיכוות, ושהתוצאה היחידה של מעשהו תהיה לקרר את הרתיחה הזאת במידה מסוימת. אכן, מלחמת עמלק מעבירה מסר לעולם כולו: עם ישראל, למרות החסות האלוקית שיש עליו, הוא עדיין פגיע, אפשר להילחם בו. והמסר הזה של מלחמת עמלק באמת מגיע לעמים אחרים: הם מפחדים, "נמוגו כל יושבי כנען" (שמות טו, טו), ובכל זאת הם מנסים ללחום בו.

אך יש אופן נוסף להבין את הביטוי הזה: לא רק כביטוי של שלילה אלא גם כהגדרה חיובית. לאמור: עמלק לא רק שאיננו מתיירא מפני הקב"ה, אלא באופן עוד יותר עמוק מזה הוא מתייצב במובהק

נגד הקב"ה. הוא "לא ירא" במובן פנימי יותר: הוא ההפך מ"ירא"; הוא לא רק איננו מקבל את המרות האלוקית אלא הוא במפורש מתריס כנגדה. את הביטוי "לא ירא אלוקים" אפשר אפוא להבין כהסבר למעשה עמלק. עמלק נלחם בקב"ה, אשר עם ישראל הוא רק הביטוי הממשי של נוכחותו בעולם הזה. לפיכך עמלק הוא לא רק אנטישמי: הוא אנטי-אלוקי. ואת שנאתו לבורא הוא מפנה אל מי שמסמל את הנוכחות האלוקית - עם ישראל, העם ששם ה' נקרא עליו (דברים כח,י), העם שהוא "עַדִּי ה'" (ישעיהו מג,ב).

נוסף על כל זה יש לעמלק גם מעמד מיוחד בהלכה. הגם שמבחינת מוצאם העמלקים הם מבני אדום, אין מתייחסים אליהם כאל אדומים. אצל האדומים יכול רק דור שלישי של גרים להיכנס לעם ישראל, ובצד זה יש גם מצווה שלא לשנוא אותם, משום שהם אחינו. ביחס לעמלק, לעומת זאת, מצד אחד אנו מצווים להשמיד אותם; אך מצד שני, אם עמלקי מתגיר הוא יכול להיכנס מייד לעם ישראל. מכאן עולה אפוא שעמלקיות היא עניין שאיננו נוגע למוצא, אלא להתייחסות אישית. בזמן שעמלקי מבקש להתגיר הוא מפסיק להיות עמלק - מה שאין כן לגבי עמים אחרים, שמהותם איננה נעלמת מייד עם התגיריותם. מן ההגדרה ההלכתית הזאת עולה אפוא שעמלק הוא הוויה רוחנית הרבה יותר מאשר חטיבה ביולוגית.

תגובתו של ישראל לעמלק איננה אפוא נקמה על העוול שעשה לנו או על ההרג שהרג בנו, אלא הרבה מעבר לכך. אכן, יש רשימה ארוכה של עמים שנלחמו בישראל, ומהם שגרמו לנו נזקים רבים לאין ערוך, אך לא מוטלת עלינו החובה לזכור זאת ואף אין לנו כל מצווה להינקם מהם בכל הדורות. המלחמה בעמלק קשורה לטבעו ולמהותו של עמלק. עמלק הוא הוויה בעולם המגדירה את עצמה על פי שנאת ישראל שבה, הוויה אשר עצם הגדרתה ותכלית קיומה הם שנאת ישראל. ישראל ועמלק אינם יכולים להתקיים יחד, שכן מהות קיומו של עמלק היא שילתו של ישראל. כל עוד יש עמלקים בעולם, ולו גם במספרים מזעריים, פירוש הדבר שיש כאן מהות שהיא הצד האחר של עם ישראל, היפוכו הגמור. עמלק הוא מציאות שאיננה יכולה להתקיים בכפיפה אחת, בעולם אחד, יחד עם המציאות של ישראל. הביטוי החריף: "לא ה' שלם ולא הכיסא שלם עד שיאבדו זכרו של עמלק" (מדרש תהלים ט,א ועוד) אומר, בעצם, את אותו דבר עצמו: מציאותו של עמלק היא מעין חלקיק של "אנטי-חומר" של עם ישראל, ואין הם יכולים להתקיים באותו עולם; רק עם מחייתו הגמורה של עמלק יהיה קיומו של עם ישראל דבר העומד לעולם; ומשום כך נמשכת המלחמה בעמלק "מדור דור", והיא גם "מלחמה לה' בעמלק" (שמות יז,טז).

ליקוט: מלחמה לה' בעמלק

הקמת מדינה עצמאית, לא פתרו את הבעיה, אלא רק שינו או הסיטו אותה. האנטישמיות נשארה במקומה. לפיכך יש בידינו רק שתי תגובות: האחת היא לעשות כמיטב יכולתנו, כמו בימי אסתר או בדורות אחרים, להתגונן ולהילחם ברע הזה ולתת זמן מסוים של הפסקה ומנוחה מפרצי השנאה. לעצם העניין אין בידינו תשובה מספקת; כל מה שאנחנו יכולים לעשות הוא לצחוק. הצחוק הזה הוא לא רק על מפלתם של אנטישמים מסוימים: הצחוק הוא על האבסורדיות שיש באנטישמיות, על הגיחוך והסתירות הפנימיות שיש בה שהם נשאים, מבחינתנו, לא דבר שאנחנו יכולים בעצם לעמוד מולו בטיעונים אלה או אחרים, אלא רק לעשות חגיגה של צחוק.

(ברכה, פורים תשס"ט)

יש גם עמלק שבנפש; לכל מה שנמצא בתורה יש קיום נצחי, אבל לא תמיד יש לו קיום באותו אופן. כתוב על התורה "זה ספר תולדות אדם", והיא מכילה את

במשך הדורות נתנו הסברים וצידוקים רבים לאנטישמיות: דתיים, גזעיים, תרבותיים. עצם הריבוי של הסיבות הללו יש בו משום הוכחה שגם אם יש בהם איזו ממשות, הן אינן אלא כיסויים לבעיה בסיסית יותר, שאולי איננה ניתנת להיאמר. אם קיומו המתמשך של עם ישראל במשך אלפי שנים בתוך סבל ומצוקה הוא סוג של נס שאין לו הסבר רציונאלי אמיתי, אלא הוא מסתורין, הרי האנטישמיות היא, לעומתו, תופעה דומה. ההסברים הם חיצוניים, ולא פעם זמניים ומקריים; השנאה היא ממשית, ובעצם מסתורית.

כנגד אויבי ישראל שיש להם סיבות לאיבתם יש גם אמצעי הגנה, שפעמים מסלקים את הבעיה מעיקרה ופעמים אפילו יכולים להגיע לידי השלמה. האנטישמיות, משום שהיא בעיקרה בלתי רציונאלית, אפשר אולי להתגונן כנגדה, אבל אין אנו יודעים על דרך להשמיד אותה. הניסיונות של היהודים במאות השנים האחרונות לפתור את הבעיה בדרכים מנוגדות: הן על ידי התבוללות קיצונית והן על ידי

הספק ולהשאירו קיים.

הספק שיוצר עמלק, נובע מניתוק בין המחשבה לרגש. אילו הלב היה מרגיש את כל מה שהשכל מבין - לא היה מקום לספקות לחול. אולם בפועל, גם תובנות שנמצאות במוח בבהירות, נעשות מעומעמות כאשר הן יורדות למטה - לעולמות הרגש, שם נוצרת נקודת אחיזה לספק. כל חייו של האדם מלאים - ברגשות נעלים, במחשבות עליונות - אלא שהמעבר בין המחשבה להרגשה החמה, בין ההרגשה למעשה, כרוך בקשיים עצומים - במלחמה הפנימית נגד עמלק.

(מחיית עמלק, חיי שנה)

האמונה הישראלית, משמעה שיש כוח אלוקי שמנהיג את העולם, שכוח ה' מלא את העולם, שיש השגחה פרטית על כל אדם בכל עת. עמלק מכניס בלב את הקרירות, את ההרגשה שאין צורך להתלהב כל כך, שאפשר להתייחס אל העולם בפחות רצינות. אחר, באים מצדו של עמלק אשר בתוכנו הספקות, החששות, ההשערות - "אולי...", "שמא". אפילו בשיאים הגבוהים ביותר, כאשר אדם מישראל מגיע להכרה מלאה, להשגה, לאור אלוקי השופע עליו, גם אז מתייצב עמלק בדרך - בעקשנות, בקשיות העורף אשר כל כוחות הרע כולם כנוסים בתוכה, הוא עדיין לוחש "שמא כל זה טבע, שהרי הכל הוא

מסלול החיים של האדם. כשאדם לומד תורה זה היסטורי אבל ההשלכות שלו הן פרטיות ואנושיות. קין והבל, כדמויות, הם קיימים; וכך גם פרעה ובלעם. יש בזה איזו קריאה פנימה - יש בי גם מהמן וגם ממרדכי, המן ומרדכי הם חלק מהויות האדם והעולם. האדם חי עם כל הדברים האלו. כתוב בספרים שגלות מצרים ויציאת מצרים הן חוויות פרטיות של האדם. זה חלק מן הענין של "בכל דור ודור". בכל יום מזכירים את יציאת מצרים. כל יום נכנסים למצרים ויוצאים ממנה, לפעמים בשמחה לפעמים לא. יציאת מצרים זה זכרון של כל יום. את עמלק גם מזכירים בכל יום, מפני שהוא נמצא גם בפנים. עמלק הפנימי הוא לא בדיוק אותו עמלק שבחוץ, אם כי יש בעמלק משהו שהוא בסיסי כמו שכתוב "ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד"

(שיחה בישיבת תקוע, פרשת זכור תשס"ח)

גם בפנימיות הנפש, מחיית עמלק שייכת בכל זמן, בכל דור, ובכל אדם, ואין היא שונה בעצם ממחיית עמלק בחיצוניות. הגימטריא של עמלק, שרומזת על פנימיותו, היא, כידוע, "ספק"; ישנו ספק לגיטימי - כאשר ישנו עניין שהאדם אינו יודע אותו בוודאות. ספק זה יתבטל אם יהפוך העניין להיות ברור ובהיר. ספיקות מסוג זה אפשר לפתור על ידי התמודדות אתם ועם הבעיות שהם מעלים. נקודה זו של התמודדות ופתרון היא התחנה הראשונה של עמלק, הבא לעודד את

יכול לקרות שכן אדם היה בתוך מערך מסוים של חיים ומשהו בחיים התנתק. ואז, המחשבה ממשיכה לעבוד, ויש אפילו איזה סוג של רגש עקר שממשיך לפעול כל הזמן. אבל הרגש הזה איננו מביא דברים לאיזושהי מסקנה, ואז אדם מרגיש את עצמו שהוא נעשה הפקר לכל הרוחות הרעות בעולם.

לפעמים זה קורה לאדם בקשרים בין אישיים: אני נמצא עם מישהו, ויכול להיות שאני אוהב אותו, ויכול להיות שאני כועס עליו, אבל אני נמצא בקשר. לפעמים שום דבר לא קרה, נוצר מעין חתך כזה, והוא גורם לכך שאני מסתכל על אדם מסויים ולפעמים אני יודע את כל מעלותיו ואת כל מה שיש בו, ולמרות זאת יש משהו כזה שבתמצית - לא אכפת לי ממנו. אחרי כל זה, לא אכפת לי. המצב הזה של הניתוק הוא ביטוי לכך שנכנסת בחינה של עמלק לתוך הנפש.

היה אדמו"ר אחד שאמר שלפני שכן אדם מגיע לכפור בעיקר, אז השטן לוקח ממנו את האמונה ביהודים טובים ובידידים טובים. זאת אומרת שלוקחים לו את התפיסה שיש לו ידיד טוב, שיש בן אדם שקרוב אלי, ושאינו קרוב אליו. נוצר ניתוק של קשר, זה לא אומר שרואים את זה כלפי חוץ, אני לא צריך לשבת ולהתקוטט, אלא שמשהו מת בתוך הקשר; כלום לא קרה לי, לא אכזבה ולא ידיעה אחרת, אלא פתאום יש מעין מוות בתוך הקשר. אותו דבר לגבי הכפירה: יש סוג של אמונה פשוטה, ואז בן אדם מתנתק. לא צריך לקרות שום דבר דרסטי כדי שזה יקרה. מה שעושה עמלק

טבע, אין אלוקות בעולם". לילדים רבים עולה ספק, האם הוריהם הם הוריהם אמיתיים. מחשבה כזו נובעת לרוב מכך שהילד מרגיש קצת זר, ובונה על כך תיאוריות ומגדלים. באופן דומה פועל עמלק - מתוך רעיונות-רוח קלושים ובלתי מבוססים הוא מצליח לייצור ספקות באמונה. הספק אינו נולד מבסיס או טענה מסוימים, אלא מעצם קיומו של עולם התווה, מהבל וריק, ואם רק נותנים לו מקום - הוא יגדל.

כעת אנו מגיעים להתמודדות עם ספקותיו של עמלק: לא לחינם מכונה המאבק עם עמלק - 'מחיית עמלק'. למחות את זכר עמלק פירושו למחוק אותו לגמרי. ההתמודדות אתו היא בעזרת התעלמות ממנו ומקושיותו. עמלק, במהותו, אינו ניתן לשכנוע, מכיוון שטיעוניו אינם נובעים מתוך עולם של סיבה. אילו היו הם נובעים מתוך סיבה והגיון, ברגע שהייתי מתמודד עם הסיבה ודוחה אותה, היה נמחק גם המסובב. המחיה הגמורה של עמלק היא רק כאשר "עין בעין יראו", כאשר תהיה ודאות גמורה מתוך ראייה פנימית.

(מחיית עמלק, חיי שנה)

הבחינה הזאת של עמלק, התחושה הזו כתחושה כללית, מתוארת בכל מיני מקומות באופנים שונים, ולאו דווקא בעניין של עבודת ה'. לפעמים

זה תהליך, לכן הוא אומר כל הזמן "אשר קרך בדרך", כביכול באמצע התהליך יש משהו במהות הנפש שמתנתק.

(ביאור תורה אור, ד"ה חייב איניש לבסומי)

שזהו חלק מהעניין של עמלק. ה'לא' יש משהו כזה, לא חשוב מה יהיה, לא חשוב איך הצד האחר - אני לא רוצה. בכל רע יש משהו של עמלק. לכן ראשית גוים עמלק, מפני שהוא נמצא בכל הדברים כולם.

(ביאור תורה אור, ד"ה זכור את אשר עשה לך עמלק)

כתוב בספרי חסידות "עמלק - עם מלק" עם שמולק. מה הענין של מליקה? - לחתוך צוואר של עוף ולהרוג אותו. הצוואר הוא בעצם מפרק שמתווך בין שני מרכזי החיים, בין המוח והלב. בלא הצוואר הקשר הזה מנותק. עמלק נכנס ומנתק את הקשר וזה, בסופו של דבר, קטלני.

בצד מסוים עמלק כאילו אומר כך: אתה רוצה להיות למדן? אני לא מפריע לך; אתה רוצה להתעמק בסודות התורה? אני לא מפריע לך, אבל בתנאי ששום דבר לא יכנס ללב. יכולים מזה לצאת יצורים שהם 'פוסט עמלק', שהראש שלהם הוא בסדר אבל מתחת לראש לא נכנס דבר... לפעמים זה עובד להיפך - הלב עדיין עובד, יש תגובות אמוצינוליות, אבל שום דבר לא מגיע לראש. יש עדיין אנשים שיכולים להתמוגג מתפילה יפה, אבל זה לא מגיע למוח. אצל אלו שנקראים דתיים הבעיה היא הפוכה, הם לומדים תורה אבל לפעמים זה לא עובר את המחסום של הגרון. בחור ישיבה שמבקשים ממנו יכול לתת דרשה על

מדוע עמלק נקרא 'ראשית גוים'? משום שגם הקליפה המנומקת לא יונקת רק מנימוקים של טוב. יש הרבה מאוד סיבות, אבל מעבר לכל אלו יש נקודה של רצייה פנימית. וכשאני רוצה גם איני יכול. כשנקודת הרצייה הפנימית נעדרת, איני מסוגל לעשות דברים, ואין לי חשק לעשות אותם, ואני מוצא ממילא את כל הרציונליזציה למה לעשות באופן אחר. אם כן, יש מערך שלם של נימוקים לעשות משהו לא טוב אבל בכל אחד מהם יש באיזשהו מקום את התמצית של עמלק, שאומר בעצם אחרי כל אלה, אחרי כל הסיבות הטובות שיש לי לעשות איזשהו דבר מגונה, אחרי כל זה, אני גם נהנה שאני עושה דווקא.

בווידיאו של יום הכיפורים יש אחד שהוא לכאורה דבר משונה. יש שמה וידי ארוך של א"ב כפול, אחד הוידויים הוא "על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע". אפשר לחשוב שאת כל העברות האחרות עושים רק ביצר הטוב... מה זאת אומרת על חטא שחטאנו ביצר הרע? זאת אומרת שיש עבירות מוגדרות שעושים אותן ביצר הרע. יש עבירה שהיא מתומצתת, יש יצר רע נקי. יצר רע נקי, כמעט בנוסח של בודלייר. הקסם של הרע בתור רע.

הוא ענה להם: זה סימן שהוא כבר חתך..
כשאדם מוטרד מהדברים הללו זה אומר
שעמלק עוד לא ניצח, אבל אם עמלק
כבר חתך אז הוא כבר לא ירגיש.

על מה אני צריך להאבק? מהי המלחמה
בעמלק? אני צריך להילחם על זה
שישארו לי עדיין 'כאבי בטן' כאלו. אני
צריך לא לתת לו לחתוך. עמלק הוא
מרעיל, משה ואהרון וחור צריכים לעמוד
על ראש הגבעה ולהתפלל שיהיה כוח
להילחם בעמלק. אם עמלק בא עם חרב
שלופה יותר קל להילחם עמו, אבל אם
הוא בא בהחבא זה הרבה יותר קשה.

(שיחה בישיבת תקוע, פרשת זכור,
תשס"ח)

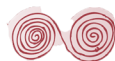
במובן מסוים, הייתי אומר שבאופן מסוים,
היצירה הכי מופלאה של הקב"ה היא
האפיקורסים. מדוע? מפני שיש דבר שחי
מכוחו של הקב"ה - נושם איתו, חי בתוכו
- ומכחיש את מציאותו! יש לנו מעין זה
באמת במדרש רבה, שמדבר על פרשת
עמלק, ואומר מעין הדימוי לזה: משל
לילד שהיה מורכב על כתפו של אביו
והולך, והילד שואל כל עובר ושב: "אולי
מישהו ראה את אבא?". במובן הזה האב
מבטא את אבהותו דווקא על ידי אלה
שנמצאים וששואלים כל הזמן האם יש
אבא, או שמחליטים שאין אבא.

(שיעורים ב"דרך מצוותיך", מצוות מחיית
עמלק)

יראת שמים ויראת חטא אבל בו עצמו
הדברים לא נוגעים. זה כאילו הוא מדבר
על איש אחר. כל זה כי עמלק עצר את
הדברים. זה סוג של סיכון של "אשר קרך
בדרך". הוא נמצא בכל מיני מקומות
ועושה את החציצה הזו, ה'מליקה'. אחרי
זמן אני אפילו לא יודע שאני מלוק. הראש

בצד מסוים עמלק
כאילו אומר כך: אתה
רוצה להיות למדן? אני
לא מפריע לך; אתה
רוצה להתעמק בסודות
התורה? אני לא מפריע
לך, אבל בתנאי ששום
דבר לא יכנס ללב

נמצא בצד אחד והלב במקום אחר וחיים
בסוג של דו-קיום במשך עשרות שנים.

(שיחה בישיבת תקוע, פרשת זכור,
תשס"ח)

ר' שמחה בונים מפשיסחה אמר שאדם
צריך לחשוב שראשו עומד על הסדן
והשטן עומד עם חרב לחתוך. שאלו
אותו תלמידיו: מה עם מי שלא חושב?

אני אומר לעמלק: אתה הרי לא שואל שום שאלות ולא מציע שום תשובות. אתה סתם נמצא שם ומנסה להרוג אותי. על זה אנחנו מצווים "תמחה את זכר עמלק". אותן השאלות שאין להם תשובה, דרך אחת היא להשמיד אותם. דרך שנייה, ועושים את זה גם בפורים, זה לעשות מזה ליצנות. כשהוא קיים הוא גדל, ומדבר, וכשאני נותן לו מקום הוא נכנס לעוד מקום. בפורים עושים את שני הדברים: גם מכים את המן, וגם עושים עליו ליצנות. זה עובד כמו חרב פיפיות.

(שיחה לפרשת זכור, תשס"ח)

עמלק הוא זה ששובר ומסתיר בדרגות השונות את הקשר, את הרצף, בין שמי השמיים והארץ, והוא פוגע בכל מה שהאדם עושה. אחר כך ממילא באים כל שאר הדברים הרעים, אבל הוא עושה את הניתוק הראשון של השורשים. זוהי בחינת ראשית, וזו המשמעות של "ראשית גויים עמלק".

נגד עמלק אין דרך אלא "יד על כס י-ה". אי אפשר להילחם בעמלק אלא על ידי זה שאני יוצא מן הכלים; על ידי זה שאני יוצא מההגבלות ואני מתנשא מעבר להגדרות הללו, ואז אני יכול לעבור מעבר לדרגה ולהגבלה של עמלק. יש אופן שהדבר הזה נעשה על ידי תשובה עילאה, של יום הכיפורים, שהיא התרוממות העולם

למדרגה כזאת. ויש אופן שהוא נעשה על ידי 'עד דלא ידע'. גם ביום כיפור יש 'עד דלא ידע', רק שהוא מסוג אחר. מפני שכל המהות של תשובה, סליחה, מחילה, כפרה, הוא תהליך מעבר לרציונאלי, תהליך של התרוממות אל מעבר למציאות. ובפורים מתגלה העניין הזה באופן אחר, בדרך אחרת, על ידי זה שהאדם יוצא, על ידי זה שהוא בבחינת 'עד דלא ידע'. האדם יכול להשתמש בזה כדי לעלות מעבר למחיצות, ועל ידי זה הוא יוצא מבחינת עמלק.

יש ימים בודדים שבהם האדם יכול לגלות את זה בתוך נפשו. אלו הם בדיוק אותם הימים שבהם הוא מגיע לנקודה של מסירות נפש. בדיוק באותה נקודה שבה הוא יוצא מעבר לגבולות הכלי של עצמו, וכשהוא יוצא מעבר לגבולות הכלי שלו, אז הוא נמצא למעלה מהמדרגה של עמלק.

(ביאורי תורה אור ד"ה חייב איניש
בסומי)

פורים

”

בחג הפורים אנו חוגגים תקופה שבה שום דבר אינו גלוי לעין: הדברים בחלקם עוטים מסכות ובחלקם נראים כמטורפים. ה' מדבר אתנו בשפה שונה, הדרך היחידה להבין אותה היא להרפות מעצמנו ומן היומרות היהירה שלנו לשלוט בחיינו באמצעות תכניות הגיוניות ומדוקדקות. ה' אומר לנו שיש הרבה דברים שאותם לעולם לא נוכל להבין, בוודאי לא בשעה שאנו שפויים ועקביים; רק במצב של איבוד ההכרה נוכל, אולי, להתחיל להבין משהו.

פורים הוא סיפור נסי, המתרחש במציאות שבה אין ניסים ואין השגחה אלוקית גלויה. זהו החג שבו אנו מתנהגים כאילו איננו יודעים מה אנחנו עושים; אנחנו אפילו לא בטוחים מי אנחנו. בפורים אנו מתנערים מן האשליה שאנו שולטים בעולמנו, או אפילו מבינים כיצד הוא מתנהל. אין לנו שום מושג לאן אנו הולכים או איך כל העסק יסתיים.

את המגילה - מגילת אסתר או מגילת חיינו - נצליח להבין אולי רק אחרי שתיכתב. כרגע אנו חיים בזמן שבו עצם קיומנו נתון בסכנה, שבו הניסים לובשים דמות של התרחשויות יומיומיות. בגלל שאנחנו כל כך פיכחים, שפויים והגיוניים, אנו חושבים שהמאורעות המתרחשים לעינינו הם תוצאה של מעשי בני אדם. אם ברצוננו להבין ולהעריך את תפקידו של הקב"ה, ייתכן שעלינו לשחרר כמה אחיזות שעה שאנו חוגגים את נס פורים.

(מתוך "החיים כנשף מסכות")

”

עד דלא ידע

הכנה לפורים - התוועדות

פורים קטן תשע"א

פורים כפורים

אמיתי, שמחה כשלעצמה יכולה להיות גם רצינית וגם שקטה, ולא רק שמחה קטנה אלא גם שמחה גדולה. שמחה גדולה לא דורשת הוללות ואדרבה, בדרך כלל כאשר ההוללות נכנסת אל השמחה מתעוררת השאלה אם השמחה ראויה או לא. בשמחת פורים - לא שזה כתוב במפורש - יש גוון נוסף לשמחה שמבדיל אותה מן החגים האחרים, הגוון הזה עומד בתמצית של חג הפורים: בכל השנה כולה אנחנו עומדים על הנקודה של "למען יידעו" (ויקרא כג, מג), אנחנו צריכים לדעת דברים, ואנחנו מתאמצים שיהיה לנו לב לדעת. בניגוד כך, בפורים יש לנו את "עד דלא ידע" (מגילה ז:), שזה ממש ההפך. במשך השנה כולה הנקודה שלנו בין בדברים השמחים ובין בדברים הרציניים היא 'לדעת', הדבר המרכזי הוא התודעה והיכולת להיות מודע לדברים כאלו או אחרים. פורים הוא יום מיוחד במינו שבו אנחנו עושים עבודה אחרת, עבודה ב"עד דלא ידע". אמנם אפשר לשאול האם עיקר החובה הוא "מחייב איניש לבסומי" או שהעיקר הוא "עד דלא ידע". בשביל לקיים את "עד דלא ידע" יש כאלו שהולכים לישון וכך מקיימים את

רגילים לומר 'פורים כפורים' - מה הקשר בין פורים ליום הכיפורים ובאיזה צד פורים נעלה על יום הכיפורים? במשפחת בית אבי, בקרב חסידי סלונים, היו נוהגים בפורים לשבת ולהתוודות על עוונותיהם ולעשות תשובה בדמעות. בימים רגילים הם לא נוהגים בדברים האלה ודווקא בפורים הם היו נוהגים לבכות ולהתוודות. מתברר שאפשר לעשות בפורים דברים שאי אפשר לעשות ביום הכיפורים. תיארו פעם את צד הדמיון בין פורים ליום הכיפורים: ביום כיפור גויים מתחפשים ליהודים; בפורים יהודים מתחפשים לגויים... מה שאני רוצה לומר הוא שיתכן מאוד שכשמתחפשים לגויים זה עולה יותר יפה מאשר כשמתחפשים ליהודים..

פורים הוא חג קצת משוגע, ובצד מסוים הוא עומד מחוץ לחגים האחרים. 'שמחת פורים' היא משהו לגמרי אחר משמחת חג הפסח למשל. ההבדל הוא לא רק בסיפור המעשה השונה בין החגים, ההבדל הוא מעין ההבדל שיש בין שמחה להוללות. ההבדל בין שמחה להוללות הוא הבדל

באהבה, יש את הבעיה של כמה ה"אני" שלי נמצא ונוכח. הרי, אי אפשר להגיד "אני אוהב" או "אני ירא" בלי שיש "אני", בכל צד של עבודת ה' ה"אני" קיים בתוך התמונה. בצד מסוים, ככל שאדם יודע יותר - ה"אני" שלו נמצא יותר. הזכרתי את בלעם, שהוא "יודע דעת עליון" שזה איך שלא יהיה - דרגה גבוהה מאוד והשאלה היא אחרי כל ה"דעת עליון" שהוא יודע, מה נהיה לו מזה? הוא נהיה אדם שיש לו "רוח גבוהה נפש רחבה" (אבות ה'ט) וגסות הרוח, זה מה שנהיה ממנו. אז יכול להיות שהוא אדם שיודע דעת עליון אבל הוא נהיה אדם שכל עניינו מוכיח עליו שהוא גס רוח. מדוע? מפני שגם כשהוא יודע, והוא יודע יותר ויודע יותר, הוא עדיין מרגיש: "אני בלעם, אני בלעם הגדול, אני בלעם החכם, אני בלעם שהגיע לדעת דברים עליונים שאחרים לא יודעים". אז יש כל הזמן "אני בלעם". את אותה בעיה בדרגה כזו או אחרת יש לכל בן אדם, כאשר אני אוהב - נמצא שם "אני", כי אם אין "אני" אין אהבה, ואם אין "אני" אין יראה. ובאותו היקף אם אין "אני" אין ידיעה. זו בעיה שהולכת לכל אורך הדרך של עבודת ה' ובגלל זה היו אנשים גדולים שבאמת התחבטו עם העניין הזה: אני הולך לאיזה מקום, ואני סוחר אתי את ה'אני' שלי, אני הולך אתו גם לבית המקדש וגם כשאני הולך לקודש הקודשים אני גם סוחר את ה'אני' שלי ואני לא יכול להיפטר ממנו. יותר מזה, מתברר שככל שאני גדל ה'אני' שלי גדל יותר. כשאדם מגיע לאהבת ה' בדרגה גבוהה, הוא באמת

העניין בצורה פשוטה.. כאשר אני ישן אני בוודאי בגדר של 'דלא ידע' - מצד שני לא בטוח שאני מקיים בזה את החלק של ה'לבסומי'. כשמנסים לקיים את העניין של 'לבסומי', אז ממילא פורים מקבל אופי אחר ומתנהגים בו באופן אחר.

בעיית ה'אני'

השאלה היא בעצם, מה עושים ב"דלא ידע"? יש המון ספרים שמדברים על מה צריך לעשות ב"ידע", מה צריך לדעת, וכמה צריך לדעת. אבל לגבי ה"לא ידע", אין לנו ספרים שמסבירים איך צריך אדם להיות ב"דלא ידע", איך עושים את זה? האם העניין מסתכם בכך שהוא שוכב על הרצפה ומקיא את כל סעודת פורים שלו? צריך להיות שב"דלא ידע" אדם יגיע למשהו, ומשום כך צריכים להתכונן כדי להגיע לזה, אחרת ה'לבסומי' הזה הולך לדיוטה התחתונה.

מצד האמת הסוד של "לא ידע" קשור באמת בדברים נסתרים, בספרים פעם היו כותבים ש"תכלית הידיעה שלא נדע". זה תכלית הידיעה ואני רוצה להסביר משהו בעניין הזה: כשמישהו יודע משהו אז הוא יודע. זה לא משנה באיזו דרגה נמצאת הידיעה. אפילו אדם שנמצא בבחינה של בלעם שאמר על עצמו שהוא "יודע דעת עליון", אפילו אז, ואולי דווקא אז, יש לצד הידיעה עצמה גם את הנוכחות של ה"יודע". העניין הזה נמצא גם במידות אחרות ששייכות לעבודת ה'. בכל מקום שיש עבודת ה', ביראה או

יש בדיחה על חסיד חב"ד אחד (הבדיחות הכי טובות הן הבדיחות שבאו מבפנים ולא מבחוץ) שיצא מאיזו התוועדות שבה דיברו על עניין הביטול, הוא הלך ברחוב

**השאלה היא עד כמה
ה'אני' מקלקל את
ה"ידעתי", כמה ה'אני'
מקלקל את ה"אהבתי",
כמה ה'אני' מקלקל
את ה"יראתי". יש בזה
דרגות למעלה מעלה
ובוודאי שיש דרגות
שבהן אפשר בצד
מסויים לצאת מהבעיה**

ושומר הלילה הגוי שואל אותו: מי הולך? והחסיד אומר: 'ביטול' הולך... הבעיה היא שביטול לא הולך, ואם הוא הולך - הוא הולך עם שק גדול של דברים אחרים.. סיפרו שחסיד אחד יוצא אחרי שלמד מאמר גדול והוא אומר לעצמו: אין שמים, אין ארץ, אין בני אדם. ואז מתוך היסח הדעת הוא נתקל בקיר ומקבל מכה הגונה, ואז הוא אומר: מסתבר שקיר בכל זאת יש...

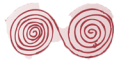
נהיה אדם יותר גדול. ואותו דבר כשהוא מגיע ליראה, או שהוא מגיע לשאר מידות שראוי להגיע אליהן, ואפילו אז ודווקא אז הוא עדיין נמצא בעניין הזה שהוא לא יכול להיפטר מה'אני'. השאלה היא עד כמה ה'אני' מקלקל את ה"ידעתי", כמה ה'אני' מקלקל את ה"אהבתי", כמה ה'אני' מקלקל את ה"יראתי". יש בזה דרגות למעלה מעלה ובוודאי שיש דרגות שבהן אפשר בצד מסויים לצאת מהבעיה.

יראת הזאב

מספרים שפעם בא חסיד אחד לצדיק והתאונן שהוא אף פעם לא מגיע ליראה ראויה. אז הרבי אמר לו: היית פעם ביער? - הייתי. - פגשת פעם זאב? - פגשתי. פחדת מהזאב? - פחדתי. ואז שאל אותו הרבי: ובאותה שעה שפחדת מהזאב, חשבת שיש לך יראת הזאב? הבעיה היא שלגבי יראת ה' זה לא תמיד נראה כך, הרבה פעמים אדם שיש לו יראת ה' מתחיל להרגיש: עכשיו יש לי יראת ה', עכשיו יש לי אהבת ה', עכשיו אני יודע דעת עליון. כל זה הוא לא רק בעיה שולית, בצד מסויים, זה פגם מהותי, שאינני יודע אם גם המלאכים יכולים להיפטר ממנו. כי בשביל הרגשה, בשביל חוויה, בשביל השגת דבר, אני צריך שיהיה לי איזה 'אני', ומפני שזה עומד על איזה 'אני' אז יש בתוך התערובת הזו 'נותן טעם' אחר שבבחינות מסוימות הוא 'נותן טעם לפגם' במה שאני עושה.

מבחן התוצאה

דיברתי איתכם לא פעם על העניין הזה, יש יום, שעומד בבחינה מסוימת בתור ההיפך מפורים - יום הכיפורים. כל מה שיש בפורים אין ביום הכיפורים: לא אכילה, לא שתייה, לא מתנות לאביונים. לכאורה זה יום שהוא "בלתי לה' לבדו".

**השאלה היא: מה קורה
כשאני לא יודע? מה
הנקודה שבן אדם
מוציא מזה? אחרי
שהוא מתעורר מה"עד
דלא ידע" - מה עלה
בחלקו? האם עלה
בחלקו שכל מה שהיה
הלך ונשכח או שנשאר
רושם?**

השאלה המציקה היא שלכאורה אם יום הכיפורים פעל משהו על האדם, אז היה צריך להיות שהיום שאחרי יום הכיפורים יהיה במעלה נעלה, וכמה ימים אחרי זה הוא יהיה עוד יותר גבוה. ישנה שאלה עתיקה למה במוצאי יום

הבדיחות האלה שייכות לעצם העניין הזה, שגם כאשר אני אומר שאני בטל, עדיין יש 'אני' ואני לא יכול להיפטר ממנו. אני יכול לנסות להקטין אותו קצת, אני יכול לעשות שהוא לא יהיה דבר נורא ושלא יציק לבריות אבל אי אפשר להיפטר ממנו.

כשאדם מגיע ל"עד דלא ידע". אז הוא לא יכול להגיד "אני במדרגה של עד דלא ידע". הנקודה הזו עומדת על איזה סוג של גבול שבן אדם מגיע אליו, והוא לא מגיע אליו מחמת חוכמה, או מחמת אהבה, הוא מגיע אליו מחמת זה שהוא באמת לא יודע. השאלה היא: מה קורה כשאני לא יודע? מה הנקודה שבן אדם מוציא מזה? אחרי שהוא מתעורר מה"עד דלא ידע" - מה עלה בחלקו? האם עלה בחלקו שכל מה שהיה הלך ונשכח? או שנשאר איזה רושם. ב"עד דלא ידע" אני יכול להגיע אל עניין העצמות, שהיא מעבר ל"אני" שלי; אני עכשיו לא יודע שום דבר, אני לא מרגיש שום דבר, אני לא חש בשום תחושות של שום דבר ואני מגיע באמת לביטול.

אם כן, לכאורה, לקראת העניין הזה, לפני ששותים בפורים, היו צריכים אנשים לשבת ולעסוק בחסידות הרבה מאוד, כדי שהביטול ילך טוב, כי כשאדם 'לא ידע' הוא יכול להתעלות עם זה לשמי מרומא עילאה, אבל הוא יכול גם להגיע לגדר הזה של להיות אפס גמור, שניהם יכולים להיות ב'עד דלא ידע'. לכן, אני צריך ללמוד את ה'לא ידע' כדי שיצא משהו ראוי.

הכיפורים, כשמתפללים ערבית, אומרים גם בקשה למחילת עוונות - מה יש לבקש? הרי "מחיתי קעב פשעיך, וכענן חטאתיך", זהו, גמרנו את העניין הזה, הכל מחוק, הכל מחול. אז למה אני מכה על הלב? למה אני אומר "סלח לנו"? יש תירוץ שאומרים בשם הגאון מוילנא שאנחנו אומרים את הבקשה הזו של "סלח לנו" על זה שביטלנו תורה כל היום. ביום הכיפורים, כמה זמן אפשר לשבת וללמוד תורה? אחרי כל התפילות והפיוטים - כמה נשאר מהיום הזה? אין הרבה זמן, לכן מכים על חטא. זו תשובה אחת.. אבל יש גם תשובה אחרת: אנחנו מבקשים "סלח לנו" על התפילת ערבית שאני מתפלל אחרי יום הכיפורים. "סלח לנו אבינו כי חטאנו" - שהתפללנו לך מעריב כזה. היה לנו יום כיפור והייתי בשמים, ואמרתי שה' הוא האלוקים, ולא פעם אחת אלא כמה וכמה פעמים, ואחרי שאני אומר "ה' הוא האלוקים" אני מגיע להתפלל מעריב. ומתברר שהמעריב הוא פחות או יותר כמו בכל יום.

הבעיה הזו היא הבעיה של יום הכיפורים בכלל, בשמים מחלו לי את כל העוונות, אבל בארץ יכול להיות שנשארתי אותו בן אדם, אותה ברייה כמו שהייתי קודם. עשו פעם בדיחה, מישהו ארגן את זה בתור מתיחה, מצאו איזה כלי שהיה נראה כמו חללית, מרוסק כולו, ובתוכו הייתה גוויה של יצור ממאדים. 'החייזר הראשון שראינו אותו עין בעין'. ובאמת הוא היה נראה כמו בריה שאף אחד לא ראה. אחר כך הסתכלו בו יותר טוב והתברר כך: לקחו קוף גיבן, גילחו אותו, השאירו

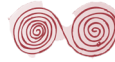
לו תספורת, אולי זקן ושפם, אני לא יודע, ואחרי שגילחו אותו הוא היה באמת יצור שלא מכירים אותו. אבל בסופו של דבר מה זה היה? זה לא היה יצור מהחלל החיצון, זה היה קוף מגולח. אז מה קורה אחרי יום הכיפורים, אחרי שמחלו לאדם את כל עוונותיו - האם הוא יצור חדש או שהוא נשאר קוף מגולח?...

השאלה הזו של 'מה נשאר?' קיימת במיוחד ביחס לימים כל כך אינטנסיביים כמו יום הכיפורים ופורים, היה יום גדול וקדוש - אבל מה נשאר אצלי? מה נהיה ממני? יש בפורים כמה דברים שהם יותר ממשיים ומעשיים מיום הכיפורים; חלק מסוים מהמצוות של פורים הן מצוות מאוד ניכרות, כשאכלתי אני יכול להגיד: עשיתי משהו. כשנתתי מתנות לאביונים עשיתי משהו, כששלחתי משלוח מנות איש לרעהו, עשיתי משהו. אבל השאלה תהיה שוב: מה קורה אחרי פורים? אחרי שאדם מגיע לדרגה הזו, שהיא למעלה מכל הדרגות, של 'עד דלא ידע' - הוא חוזר בחזרה. ומה מתברר בסוף? הוא אותו חמור. החמור עלה, החמור ירד, ונשאר חמור..

דברים ממשיים

בספרי קבלה מדברים על מדרגה גבוהה היא למעלה מעלה מעלה בעולמות, שנקראת 'רישא דלא אתידע'. זו בחינה של 'דלא אתידע', שאיננה נודעת ושאי אפשר לדעת אותה. העבודה של "עד דלא ידע" בפורים שייכת וקשורה

למדרגה הזו. השאלה היא: אם הגעתי למדרגה הזו וחזרתי חזרה, וכעת מתברר שהכול בדיוק אותו דבר - אז אולי הפורים לא נעשה כדבעי? היה לי פורים, ומה שנשאר לי זה האנגאובר,

מבחן התוצאה

הוא מבחן טוב

בכל עניין של

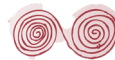
קדושה..

חלמתי בכיתי

צחקתי השאלה היא:

מה נשאר

אחרי זה?

נשארה לי בחילה, נשאר לי כאב ראש, היתכן?

כל המצוות שאדם עשה בפורים הן מצוות שנשאר מהם משהו, אם נתתי למישהו שני שקלים - אז שני השקלים הללו יישארו, עשיתי דבר שהוא אמיתי, הוא אובייקטיבי. אבל מחוץ למצוות שעסקתי בהן, מה קרה לבן אדם בעצמו? הוא ידע, ושתה, ואחר כך לא ידע, והוא לא שותה יותר, הוא לא ידע.

ומה נשאר לו אחרי זה?

מבחן התוצאה הוא מבחן טוב בכל עניין של קדושה. עשיתי איזשהו דבר, עמלתי, יגעתי, חלמתי, בכיתי או צחקתי. השאלה היא: מה נשאר אחרי זה? מספרים שהיו שתי נשים שהיו כל השנה רבות, מקללות אחת את השנייה וכן הלאה. הגיע סמוך ליום הכיפורים - איך אפשר להיכנס ליום הכיפורים ככה? אז היא ניגשת לשכנה ומבקשת סליחה ומחילה. והשכנה גם כן מתרגשת שזו התקוטטה אתה כל השנה, ושמעה ממנה גינויים וגידופים, מבקשת סליחה, אז היא אומרת שהיא סולחת, ותסלחי גם לי על מה שאני עשיתי, וכך היה כל יום הכיפורים הכל הולך ככה. במוצאי יום הכיפורים אחת השכנות הולכת ודופקת בחלון של השנייה ואומרת: עכשיו אנחנו יכולות להתחיל מחדש...

אפשר אולי לטעון שכל הדברים שאנחנו עושים בעולמות עליונים עשויים רק בשביל העולמות העליונים. אז אנחנו לומדים תורה, וזה עולה לרקיע; אנחנו עושים מצווה, והיא עולה לרקיע נוסף; אנחנו מתפללים, וזה עולה לעוד רקיע. כל זה בסדר. אבל מה נשאר כאן? מה שיוצא זה שאדם מסתובב בכל הרקיעים, עולה לכל העולמות, ובסוף נשאר כשהיה.. יש את הסיפור על השועל והכרם. השועל נכנס לכרם, אכל ושתה וזלזל, ובסוף, כדי לצאת מהכרם דרך הפרצה הוא שוב צריך לעשות דיאטה.. אז הוא יוצא, והוא יוצא כמו שהוא היה: היה שועל קטן ורזה ורעב, ויוצא שועל קטן, רזה ורעב. השועל יכול להגיד: איזה

כרם נהדר. אבל מהכרם הנהדר הזה שום דבר לא נשאר לו.

אני יכול להגיד: איזה יום נפלא זה יום הכיפורים, איזה יום מיוחד הוא פורים - אבל מה נשאר לי מזה? לפעמים את יום הכיפורים גומרים בכאב ראש, וגם את פורים גומרים בכאב ראש, לא מאותן הסיבות ולא אותו סוג של כאב ראש, אבל גומרים את שניהם בכאב ראש - עבור הרבה אנשים זה ה'פורים כפורים' שיש להם, ככה זה נגמר.

צריך שהפורים יהיה 'עד דלא ידע' וצריכים שאחרי ה'לא ידע' יהיה משהו אחר, יהיה שינוי, יהיה משהו שיש לו משמעות.

מאחורי הקלעים

מבחינה דרמטית, הסיפור של המגילה הוא סיפור יפה מאוד שכל החלקים שלו עשויים לגמרי לפי הסדר. סיפר את זה פעם בעל חידושי הרי"מ, הוא מספר על ההתחלה של מגילת אסתר: היה איזה בית מדרש, ומישהו בא לבית המדרש, ואמר: "שמעתם את החדשות מהחצר של המלך? המלך לקח את ושתי וזרק אותה ועכשיו הוא מחפש נשים אחרות". מה עשו בבית המדרש? נתנו לו סטירת לחי ואמרנו: על שטויות כאלה מדברים בבית המדרש?! תצא החוצה! בצדק, אני מקווה שגם פה היו עושים דבר כזה למישהו שמספר דברים כאלה בבית המדרש, אפילו במקווה זה לא נושא ראוי לשיחה. אז ככה בוודאי היו אומרים לאותו יהודי בבית המדרש של שושן. מה קרה בסוף? בסוף כל זה נהיה תורה,

כל העניינים האלה הם חלק מהתורה.. מדוע? מפני שכל הסיפורים של המגילה עשויים בסוג של תואם, ודווקא בגלל התואם הזה רואים את המכלול ואת מה שעומד מאחורי המכלול. בתרגום היווני של מגילת אסתר מופיע שם דבר שלא מופיע בעברית: תפילת מרדכי. אבל במגילה עצמה, מגילה שלמה, לא מופיע שם שמים ולא מופיעה שם שום תפילה! האם לא היה ראוי להזכיר את זה שעשו איזו תפילה בציבור על העניין הזה, לבקש רחמים? - שום דבר.

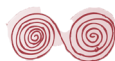
בכל המגילה הקב"ה לא נמצא, מפני שכל המאורעות הולכים דבר אחר דבר, כל הדברים בנויים בצורה כזו ומתאימים אחד לשני. הסיפור על בגתנא ותרש למשל מופיע כמו סיפור אגבי, במקום שבו הוא מופיע אני לא מבין מה המשמעות שלו. אבל אחר כך מתברר שהחלק הזה של הסיפור מתקשר עם חלק נוסף של הסיפור והם נכנסים אחד בתוך השני, אז כל הסיפורים נמצאים מאוד מאוד תואמים ביחד. איפה נמצא הקב"ה במגילה? הקב"ה נמצא באיך שכל החלקים נכנסים אחד אל השני. כי בתוך העולם בדרך כלל לא רואים שזה כך, ברומנים אפשר לעשות את זה, כשכותבים רומן ריגול אז כל החלקים נכנסים אחד בשני במאה אחוז. בתוך המציאות הדברים לא תמיד הולכים ככה. בשביל התאמה מוחלטת אני צריך להתאים הרבה דברים, זו בעיה של תזמון, זו בעיה של אישיות, זה בעיה של כל מיני אנשים, מכל מיני דרגות, וכל אחד מהאנשים האלו הוא דבר בפני

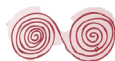
ליקוקים למלך וכן הלאה. זה שהמלך אחשוורוש פתאום, בחצי שינה, מתעורר ושואל מה נעשה למרדכי על העניין הזה, זה סוג של פיתול בעלילה שמשנה לגמרי את כל התמונה. לכן חז"ל דיברו על החלומות שחלם אחשוורוש, שלא נתנו לו להירדם, ובגלל החלומות האלה הוא התחיל לחשוש שיש עוד פעם איזו מזימה נגדו, ובגלל זה הוא מתחיל לחשוב: אולי יש מישהו שלא תיגמלתי אותו ובזה הוכחתי שזה לא שווה לעזור למלך אחשוורוש. לכן המלך אחשוורוש ממחר לעשות משהו באמצע הלילה. זו רק דוגמה אחת לקטעים השונים שמתחברים יחד למחזה שלם.

הקב"ה לא נמצא במגילה מפני שהקב"ה עומד מאחורי הקלעים, הוא זה שעושה את כל המחזה, את כל הפורים שפיל של המגילה. כל העניין של חג הפורים, המהות שלו, התפיסה שלו, זה חג המסכות. זה מתחפש לדבר אחד, זה מתחפש לדבר שני - כל אחד במגילה מתחפש למשהו אחר, המן מתחפש, מרדכי מתחפש ואסתר מתחפשת אבל ההתחפשות הכי גדולה היא זה שהקב"ה מתחפש. כל התמצית של חג הפורים זה שהקב"ה מתחפש. למה הוא מתחפש? הגמרא אומרת: "אסתר מן התורה מנין - ואנכי הסתר אסתיר פני" (חולין קלט:). אז הקב"ה מסתיר את פניו, אבל הוא מסתיר את פניו רק "לרגע קטון עזבתיך". מה זה פורים? פורים זו תחפושת אחת גדולה: מצד הקב"ה, הוא מתחפש - הוא אומר: ישראל צריכים לקבל עונש חמור על זה שהם אכלו בסעודת אחשוורוש, אז כולם

עצמו, ואני צריך שכל אחד מהם יפעל בזמן הנכון, ילחץ על הכפתור והכול ידפוק כמו שצריך. איפה יד ה' נמצאת בסיפור כזה? יד ה' נמצאת במקום הזה שכל החלקים מתחברים. מה היה קורה

**במגילה עצמה, מגילה
שלימה, לא מופיע
שם שמים ולא מופיעה
שום תפילה! האם לא
היה ראוי להזכיר את
זה שעשו איזו תפילה
בציבור על העניין
הזה לבקש
רחמים?**

אם אחשוורוש היה מבקש לקרוא ספר אחר במקום את ספר הזכרונות? יתכן שהסיבה שהוא לקח דווקא את הספר הזה הוא מפני שרצה להירדם. איזה ספר לוקחים לקרוא כשאני לא מצליח לישון? אני לא לוקח ספר מתח: אני לוקח ספר שאני בטוח שהוא משעמם עד מוות, וספר דברי הימים של המלך אחשוורוש הוא בדיוק ספר מן הסוג הזה, מן הסתם הוא היה כתוב בסגנון קבוע של כך וכך

יש שמחה, ומקווים שיש לב שמח אז יכול להיות שאפשר לעשות את זה, שאפשר להגיע אל מה שמעבר, לבחינה הזו ששום דבר לא קיים, לנקודה שהיא מעין מה שנקרא בקבלה "בוצינא דקדרוניתא", נר של חשכה, לקצה האחרון ששם כל הגבולות נעלמים.

אתם בוודאי יודעים על מה שלפעמים קורה לטייסים שטסים, אחת הבעיות שלהם היא שהם לפעמים מתהפכים והם לא יודעים את זה. הוא לא יודע אם הוא נמצא עם הראש למעלה או עם הראש למטה, היה טייס שנהרג מפני שהוא טעה - במקום לנסוק לשמים הוא ירד ישר לתוך הים, התבלבל לו העניין הזה. בדיוק אותה סכנה קיימת כשמדברים על עד דלא ידע. במצב רגיל כאשר אני לוקח אדם, עוצם לו את העיניים והופך אותו - הוא עדיין מרגיש איפה המעלה ואיפה המטה. אבל כשמגיעים למהירויות גבוהות מאוד וללחצים אדירים, אני כבר לא יודע איפה אני נמצא, האם אני נמצא עם הראש למעלה או עם הראש למטה. מה שקורה הוא שאני הולך לאיבוד, וזו הסכנה כשהולכים עד קצה הגבול של הדברים, מה קורה אז, הכל מתמוטט, ממש לא נשאר, ובנקודה הזו יכולים לנסוק ויכולים ליפול.

בפורים כשאדם הולך להיות "עד דלא ידע" אז צריך להיות שהוא יקום מזה, שלא יעבור פורים והוא ימצא את עצמו שבור לרסיסים חסרי תקנה אלא שמשהו מעד דלא ידע יכנס לתוך החיים שלו, לתוך העולם של אחרי פורים.

יקבלו את העונש הזה. כולם רועדים ביום ובלילה, עושים צומות ותעניות, ושק ואפר יוצע לרבים וכך הלאה. ובסך הכול הקב"ה מחייך ואומר: עכשיו עשינו להם תרגיל, הם התנהגו בסדר, הקב"ה מוריד את התחפושת ומגלה את עצמו.

ורטיגו

אז כמו שאמרנו - תכלית הידיעה שלא נדע. זה דבר גדול שבן אדם מגיע למה שנמצא אחרי הידיעה. מה בא אחרי המספרים? אחרי שאני סופר וסופר וסופר, מה בא אחרי המספרים? אחרי המספרים בא יום שאותו לא סופרים, בא דבר שנמצא מעל ומעבר לכל זה. זה שעושים את זה בעזרת ההתבסמות זה לפעמים עוזר ולפעמים, כמו שאמרתי, רק מפריע.

העבודה של פורים, העבודה של עד דלא ידע היא עבודה מסוכנת, היא דורשת ממני להגיע לנקודה שאני מוותר על הידיעות שלי, אני מוותר על האישיות שלי, אני מוותר על האהבה והיראה שלי ועל כל הכוונות שלי, אני מוותר על הכול. ואחרי כל זה - מה נשאר? יכול להיות שכל מה שנשאר זה כלום, זה אין ואפס. בפורים אני מנסה להגיע אל האין, אבל נקודת האין היא נקודה מאוד מורכבת, מפני שנקודת האין יכולה להיות באמת שום דבר. בחסידות מדברים על הביטוי "מאין באת", במובן של אין חיובי, אבל יש גם אין שלילי, והעניין הזה של איפה נמצא האין, איפה נמצא הגבול האחרון, זוהי שאלה שבחיי היומיום אני לא יודע אם אנחנו יכולים להסתכן בזה. בפורים

פורים בתורת חב"ד

פורסם בביטאון חב"ד תשכ"ג

תמיהה כי אף שבשאר החגים נצטוונו מן התורה על השמחה בחג, אין חג שבו תהא המצוה כבפורים "שמצוה לבסומי עד דלא ידע", ולכאורה אין בחג הפורים דבר אשר יצדיק שמחה מיוחדת ויוצאת דופן זו.

מן הדברים הללו אפשר להבין כי יש בחג הפורים משמעות פנימית יותר, ותוכן יסודי יותר ממה שנראה בראשונה. שאין חג הפורים רק חג גאולת ישראל מצרה גשמית שרחפה עליהם, אלא שיש משמעות כמוסה בתוך המאורעות החיצוניים שבימי הפורים.

בעומק יחודו של כל חג יש יותר מאשר הזכרה חיצונית של מאורעות שארעו לפנים בהיסטוריה של עם ישראל. כאשר באים ימי החגים שבה ומתעוררת הארתו של החג, אנו עוברים שוב את החוויות הפנימיות, את המשמעות הפנימית של החג. ועל כן, האורות והגילויים אשר קיימים היו באותם ימים בהם נקבע החג, בהם ארע נס לראשונה, חוזרים ומתגלים בכל שנה ושנה ובכל נפש מישראל.

ועל מנת להבין את מלא משמעותה של

שני צדדים הם לימי הפורים, ושני צדדים שאינם מתישבים זה עם זה, מצד אחד, ועל פי המתקבל על הדעת בתחילה, יש לימי הפורים מקום נחות לעומת שאר החגים. רוב חגי ישראל הם מן התורה, וחוביהם מוגדרים ומיוסדים בה, ואילו ימי הפורים יסודם רק במגילת אסתר ודיניהם ומנהגיהם השונים אינם אלא מדרבנן.

ופנימית מזה - כל עצמו של נס הפורים קשה להשוותו עם שאר נסים שבתורה. אין בגס פורים דברים היוצאים מגדר הטבע, כל הנס כולו מלוכש בלבוש טבעי וחומרי, הנראה כמובן ומסתבר מתוך מהלך המאורעות הטבעי ללא התערבות השגחה מכוונת.

ולעומת-זאת הפליגו חכמים הרבה בשבח חג הפורים, עד שאמרו בירושלמי שלעתיד לבוא יתבטלו כל הנביאים הכתובים מלבד מגילת אסתר. ואמרו שאפילו כל המועדים כולם בטלים חנוכה ופורים אינם בטלים לעולם. הרי שערך חג הפורים גדול הוא מאד, מעבר למה שאפשר להבין לכאורה. ונוסף על כך, יש בהלכות פורים דברים המעוררים

ההארה העליונה שהתגלתה, ומתגלית, בימי הפורים, יש להשוות אותה עם אותה התגלות ראשונית של 'גאולה ראשונה' אשר נגאלו אבותנו בימי יציאת מצרים.

הגילוי האלקי של יציאת מצרים, של מכות מצרים בתחילה, וגילוי האלוקות הגדול של קריעת ים סוף כש"ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי", עד לסיומם של ימי ההתגלות הללו בגילוי הגדול והנעלה מן הכל - במתן התורה על הר סיני, כל אלה היו גילויי אלוקות נשגבים שלא היו באמת השום יחס אל מעמדו הרוחני העצמי של עם ישראל באותה תקופה. 'מצרים' לא היתה רק גלות חומרית אשר התענה בה גופו של העם היהודי, מצרים היתה - מיצר ומצוק רוחני, דרגה נמוכה של עם ישראל אשר היו בני ישראל במצרים דומים למצרים כמעט בכל דבר "אלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה זרה", וכל מה שהיו ישראל מצויינים בו לא היה אלא נקודה יסודית ותמציתית אך חבויה ביותר - של האמונה העמוקה, של אמונה ללא גבול כפי שהיתה באבותנו הקדושים באברהם, יצחק ויעקב. אך האמונה לא היתה מתוך הכרה אלא הגיעה לכלל הכרה. ישראלי יכול היה להיות מאמין מצד אחד, בלי שהדבר יסתור בתוכו את ה'עבודה זרה' מן הצד האחר שבו. אך היה היתה - הנכונות, היכולת לקבל את השפע כאשר יבוא. ואז בא השפע, כאשר התעוררה זכות האבות, כאשר עלה ברצונו של ה' להקדים את ימי הגאולה, להוציא את עמו ממצרים, הרי היתה זו

שעת הארה וגילוי בכל העולמות כולם. לא ים סוף לבדו נבקע בפני בני ישראל, כל העולמות כולם, כל המסתורין והנעלם זכה להתגלות. ה' ירד להוציא את עמו ממצרים - האור האלקי, שאין אפשרות להשיגו או להעריכו מתגלה עתה בתוך הארץ ועל כן ברור ומוכן כי נסי מצרים אינם באים בדרך הטבע - שהרי הטבע כולו נמס, מורח ונסוג מפני "אדון חולי ארץ" המתגלה עליו. הגילויים הם עצומים - שלא לפי ערכם של המקבלים, שלא לפי הבנתם והשגתם, השפחה על הים, הנמוכה והירודה שבישראל זוכה ורואה את החזונות העליונים אשר לימים אחרים יגיעו אליהם רק הנביאים. ומתן תורה הריהו שיאם של כל הגילויים, כאשר יורד ה' ומתגלה לכל עמו, כאשר כל אדם זוכה להגיע לדרגת הנבואה.

נאמר במדרשי חז"ל שכפה הקב"ה הר כגיגית על ישראל כדי שיקבלו את התורה. אך אין להבין מדרש זה כפשוטו, והרי מפורש אומרים אנו בתפילתנו "ומלכותו ברצון קבלו עליהם". אולם אף על פי כן היתה כאן כפיית הר כגיגית. ה'הר' הזה היה שפע האהבה והקירוב, הגילוי העליון עצמו שנכפה על ישראל. ואף שבני ישראל המצויים בתוך תוכו של חזון עליון שלא היה ולא יהא שני לו, קבלו ברצון ובאהבה את מלכות ה' ואת מצוותיו, אף על פי כן הרי זו כפיה. כי מי יכול להיות קרוב כל כך אל ההתגלות האלקית - ולא יקבל ברצון, מי יכול לראות אלקים חיים מתוך האש - ולא להתבטל ממציאותו, ולבטל את כל תכונותיו, את כל עצמו

אולם אז, היתה זו התעוררות מסוג שונה לחלוטין. גזירות המן ואחשורוש, נועדו להביא את העם היהודי להשמדה, ויותר מאשר השמדה גופנית של העם, היתה זו מלחמה רוחנית, של צאצאי עמלק כנגד ישראל, וכנגד רוחו של עם ישראל. ובשעה כעין זו, כאשר מתקיים במלוא המובן "הסתר אסתיר פני", כאשר נדמה לבני אדם כי "עזב ה' את הארץ" וכי העולם מתנהג באמת לפי חוקים חיצוניים של "כל דאלים גבר" - זו היא שעת הניסיון הגדול.

ועמוק מזה, הנה שנאת המן לישראל הריהי המשך של שנאה עתיקה וראשונית שנאת עמלק לישראל. זו היא התנקשות בין שני כוחות העומדים תמיד בניגוד זה לזה - ישראל ועמלק. ישראל בכל דרגה ודרגה שלהם, יש להם הכרה ואמונה פנימית. גם כאשר נראים הדברים מבחינה חיצונית כאילו אין עוד תקוה, כאילו העולם כולו מתנהל בשרירות - עדיין מאמינים בני ישראל. אמונה זו, אמונה בלי טעם ודעת, בלי נימוקים, אמונה שאין היהודי עצמו יודע משום מה הוא מאמין, ואף על פי כן - מאמין הוא. והרי זו העקשנות של האמונה, המגיעה עד לעומק שרשו ויסודו של אדם מישראל, אכן "עם קשה עורף" - אשר בתוכו גנוזה ההחלטה לא להכנע לעולם לכוחות הרע, להחזיק תמיד עם ה'. ולעומתו - עמלק. מהות עמלק אינה רק מהותו של עם מסוים, עמלק הוא כוח בעולם, בכוחותיו של הרע. ובעצם עמלק הוא הנקודה הנמוכה ביותר, השפלה

בתוך הדביקות האלקית? כפיה היא זו - כפיה מתוך אהבה, כפיה מתוך גילוי, כאשר 'הר' של אהבה נכפה עלינו.

ומובן גם משום מה היה צורך בכפיה - שכן ללא כפיה, על ידי דרך ישרה, של התקדמות איטית ומודרגת לא יכלו ישראל להגיע לאותם גילויים עליונים. היה צורך ביד ה' שתשא את ישראל, שתעלה אותם מעבר לדרגתם האמיתית - אל מצב עליון ונעלה.

אולם - כל זה יכול היה להיות כאשר התקיימה ה'כפיה' שבגילוי. אך כאשר פחת קמעה הגילוי הזה, לא יכלו אנשי הדור להשאר עומדים במעלתם הראשונית ונפילתם באה מיד אחר כך (מעשה העגל, החטא שעם ישראל לא יכול בכל דורותיו להטהר ממנו) והרי היתה בכך הוכחה ניצחת כי אף שיכולים לבוא גילויים עליונים מלמעלה, ואפילו כאשר נענים בני האדם להערה הבאה מלמעלה, עדיין אין זו האחיזה האמיתית באלוקות. עדיין לא הגיע הקשר לכלל יציבות ושלמות, והכל תלוי בהמשך שפע של מעלה, אולם, מאחר שיסודו של העולם הוא ההעלם דוקא, הרי אין גילויים אלה יכולים להמשך לאין קץ, ולאחר האור שבגילוי באה חשכה, ועמה עלולה לבוא נפילה ואי יציבות.

שונים לגמרי במהותם היו פני הדברים בימי פרס ומדי. אמנם, גם אז ישבו ישראל (ברובם) בגלות, וגלות מהוה תמיד דרגה נמוכה יותר, ירודה יותר של קיום יהודי וגם שם באה עת הערה והתעוררות.

טבע, שהרי הכל הוא טבע, שאין אלוקות בעולם.

מלחמה לה' בעמלק מדור דור - זוהי מלחמתה הנצחית של האמונה בכפירה, המלחמה של הכוחות האלוקיים נושאי האור בעולם, מול אלה שבאים בשם הספק וחלישות הדעת ומלחמה זו נמשכת כל עוד קיים עמלק בעולם בכל צורה שהיא, או כל זמן ש"זרעו של עמלק" - גרעיני הספק וקרירות הלב שזרע עמלק בעולם, עדיין נשארים בלב ישראל.

ובימי מרדכי ואסתר היה עמלק-המן בשיא גדולתו, עמלק היה המושל בכיפה באמת, כאשר אחשוורוש רוצה בעצם בסתר את אשר מציע עמלק לבצע בגלוי. ועמלק המושל בעולם רוצה לשבור את ישראל, לעקור את ישראל, שהוא תמצית הניגוד לעמלק, מן השורש. ובלי ספק נעשה עולמו של היהודי באותם הימים חשוך עליו, כאשר הכל נראה כאילו היה נלחם כנגדו. וכאשר אין כל דרך להנצל מן הגזירה. לעומת הגילוי של ימי יציאת מצרים קיים כאן חושך כפול ומכופל, חושך חיצוני, וגם חשכה פנימית, חוסר ידיעה וחוסר יכולת לעשות משהו כנגד הגזירה.

אולם, דוקא בשעה זו, כאשר מאיים עמלק לכבוש את העולם כולו, וכאשר נראה שאכן בכוחו לעשות זאת, אז מתגבר הניצוץ הפנימי "חלק אלוך ממעל ממש" אשר בנשמת האדם מישראל. בימים אלה אין עמלק מוצא לו עוד מקום בתוך

ביותר שיש בכוחות הרע. בכל מקום שיש חולשת הדעת, בכל רגע שאדם מישראל אינו רואה לפניו את דרך ה' - שם מופיע עמלק. ובמיוחד רבה סכנתו של עמלק כאשר אדם הולך ומתקדם רק בכוחה של האמונה לבדה, בלי להבין, ובלי להרגיש הרגשה אמיתית וחיה את אמונתו.

עמלק הוא הספק המנקר בלב, עמלק הוא הכוח שאינו נותן לו לאדם להביא לידי הגשמה את הדברים שהוא מאמין בהם, עמלק הוא המתייצב באמצע הדרך ואינו מאפשר להבנה שבמוח להגיע לכלל התרגשות בלב. שהרי כל חייו של אדם מלאים ברגשות נעלים, במחשבות עליונות - אלא שהמעבר בין המחשבה להרגשה החמה, בין ההרגשה למעשה, כרך בקשיים עצומים - במלחמה הפנימית נגד עמלק.

הישראליות, האמונה הישראלית אומרת שיש כוח אלקי המנהיג את העולם, שכוח ה' מלא את העולם, שיש השגחה פרטית על כל אדם בכל עת. ועמלק מכניס בלב בראשונה את הקרירות, את ההרגשה - שאין צורך להתלהב כל כך, שאפשר להתייחס אל הדברים בפחות רצינות. ואחר באים מצדו של עמלק אשר בתוכנו - הספקות, החששות, ההשערות 'אולי...!'. ואפילו בשיאים הגבוהים ביותר, כאשר אדם מישראל מגיע להכרה מלאה, להשגה, לאור אלקי השופע עליו, גם אז מתייצב עמלק בדרך - בעקשנות, בקשיות העורף אשר כל כוחות הרע כולם כנוסים בתוכה, בוא עדיין לוחש 'שמא כל זה

ומשום שהיה גילוי זה תוצאה של הביטול הגדול ביותר לאחדות ה' ומפני שגילויי פורים בפנימיותם נחשבים בשלמה ושלמות לגילוי מתן תורה, יובן מאמר הפליאה השגור 'יום כפורים פירושו יום כ-פורים'. שלכאורה מוזרה השואה זו, שבה מכנים את היום הקדוש בשנה רק כחיקוי לחג הפורים. אך כפי שנתבאר עד מה גדולים היו הגילויים בימי הפורים, כאשר הגיע עם ישראל לתכלית הביטול לאלוקות, ולשיאי ההתגלות. הרי אף יום הכפורים אפשר לומר שהוא דרגה שבה מנסה האדם מישראל להגיע לאותן דרגות עליונות שהיו בימי הפורים אז.

ומשום שכאמור גילוייו הראשונים של החג חוזרים ומתגלים בתקופת השנה בהגיע חג הפורים, מובן משום מה מרבים כל כך חכמים לדבר בשבחם ומעלתם של ימים אלה שלא יבטלו לעולם. ומאחר שהיה בימי הפורים הנצחון על עמלק, שלא היה רק הנצחון על עמלק הגשמי בדמותו של המן, אלא גם על פתויו החפירה הפנימיים, על עמלק הרוחני שלא היתה לו שליטה כלל על ישראל. ובשל גילויים אלה שהיו גם בתוך נשמות ישראל, וגם בעולמות עליונים, רבה השמחה בפורים יותר משאר החגים והמועדים, שהרי גילויי פורים עליונים הם בפנימיותם על כל מה שמתגלה בכל שאר החגים.

נפשו של היהודי, היהודי דוחה את הפיתוי של המן להפוך להיות כמוהו. היהודי מוכן למסור את הכל כדי להשאר ביהדותו. והסכמה של ישראל למסור את נפשמם ולא להנתק מה', מאמונתו ומתורתו, הוא חזרה מעמיקה ופנימית יותר על מעמד קבלת התורה, ועליו אמרו "קיימו וקבלו היהודים" - קיימו כאן מה שקבלו בהר סיני. כי התורה שניתנה בדרך הכפיה במעמד הר סיני חזרה ונתקבלה בלב שלם, למרות כל ההסתר והחושך - בימי מרדכי ותחת צלו של המן, לא היתה כאן כפיית הר של אהבה, להפך כל הכוחות של 'לעומת זה' נלחמו בישראל ובאמונתו של ישראל, אך בכל זאת בטלו היהודים את כל מהותם האישית, כבני אדם, כפרטים החפצים והתאבים לחיים, וחזרו למצב של "קיימו וקבלו".

ומאחר שהיתה קבלה זו בלב כל ישראל מגדולם עד קטנם, הרי בכוח אותה 'אתעורותא דלתתא' - התעוררות של מטה, ההתעוררות והחפץ של בני אדם בעולם התחתון אל ה', בא לעומת זה "כמים הפנים לפנים" גילוי עליון ונשגב, עליון בפנימיותו אפילו מגילוי הר סיני והיה גילוי עליון זה כח עילאי עד שיכול היה להתגלות לא רק למעלה מן הטבע באותות ומופתים כמו בימי מצרים, אלא שהיה זה גילוי בתוך הטבע הגשמי עצמו. שהכוחות הרגילים בעולם, אשר מצד עצמם ומהותם שואבים הם מן ההסתר של שם אלקים, אף הם הגיעו לכלל גילוי, ובתוך הטבע עצמו היו הנסים שהביאו לגאולת ישראל.

ליקוט: פורים

כן מוציא את המסיכה ומתחת למסיכה הוא מחייך.

(שיחה לפני קריאת מגילה, פורים תשע"א)

ספר מלכים מלא ברשימות של מלכים שלפי תפיסתנו ההיסטורית הן מפתיעות; על כל מלך, אחרי שמו ושם אמו, נאמר: "ויעש הרע בעיני ה'", או "ויעש הטוב בעיני ה'" - וחוזר חלילה. השאלה שמתעוררת באופן מיידי היא, מה היה עם כל הקהל הקדוש? מה עשו כל שאר האנשים? למלך עוזיהו, עליפי הכתוב בספר דברי הימים היה צבא שמנה כשלוש מאות אלף חיילים מה כולם חשבו? מלכו על עם ישראל מלכים כמו מנשה הרשע מצד אחד, או כמו חזקיהו שראוי להיות המשיח מצד שני - לקהל הגדול לא אכפת לא מזה ולא מזה. למה שום דבר לא קורה? מפני שכל האנשים הם בבחינת פעולים ולא בבחינת פועלים, הם כולם בבחינת נדחפים ולא דוחפים. כך היה עד ימיו של ירמיהו, תקופתו היא הקצה האחרון של התופעה.

אנחנו נמצאים כעת בפתח של מגילת אסתר. מגילת אסתר היא כמו שכתוב בספרים, וכמו שניכר בתוך העניין, היא סוג של מגילת הסתר. התמצית שלה היא הסתר פנים. לאמיתו של דבר הסתר הפנים הזה הוא כפול ומכופל, במובן מסוים אפשר לומר שבתוך המגילה יש כבר מסיכות. אף פעם לא נזכרות המסיכות בשם שלהן, אבל המסיכות נמצאות שם בכל עניינו של המאורע. כמובן, אסתר היא השחקנית הראשית, והיא מתחפשת עד הסוף. רק בקטע האחרון של המגילה היא מורידה מעליה את המסווה והיא מגלה מי היא. יש לנו המן, שהמן הוא בעצם גם כן מסווה. חז"ל אומרים שהמן היה פעם בלן, ספר באיזה כפר קטן. ועכשיו הוא מופיע בתור אחד מראשי הממלכה הגדולים. אבל האמת היא שהמסיכה הגדולה ביותר היא המסיכה של הקב"ה. הקב"ה עושה מה שקוראים לו: "ואנוכי הסתר אסתיר פני" הקב"ה לובש מסיכה, והוא לובש מסיכה שהיא מסיכה של זעם. זה נראה שעוד כך וכך בתאריך קבוע בזמן קבוע כולם יודעים מתי זה יהיה, עמ"י הולך לכלות. ושום דבר לא נראה באופק. יש מסיכה כזו של אימה חשיכה, באמת אימה חשיכה גדולה. זוהי מסיכה שלובש הקב"ה. אבל זוהי מסיכה. כי בסוף ההצגה הקב"ה גם

ל'צאר' הזה לבקש בקשות, הצאר הזה כמובן היה שיכור, הרביישב בצד והסתכל בהצגה, ביקשו ממנו שיוריד מיסים ועוד משהו ונתן להם, ביקשו ממנו שיבטל את הגיוס של היהודים והוא לא נתן, והתחילו לצעוק עליו שיסכים ושהרבי ביקש והוא לא נתן שום דבר, בשנה אחרי זה, הצאר באמת ביטל את החוק הראשון והשני אבל את החוק של הגיוס הוא לא ביטל. מה שאומר שבגלל שאותו חסיד באותה שעה התחפש לצאר - הוא דיבר בשמו.

(שיחה ביום ז' אדר תשע"ה)

היה איזה יהודי אחד, שעכשיו הוא מתייגע למצוא אישה ולבנות בית, אמרתי לו למה זה דומה, יש סוסי מירוץ והם סוסים מאוד יקרים, ואז הוא שובר את הרגל, מה קורה איתו הוא לא יכול לרוץ, אבל סוס מרוץ שעולה \$2000 לא הורגים אותו, אז עושים אותו סוס רבייה בשביל להמשיך את הגזע. אז אמרתי לו אתה גמרת את החיים שלך והפכת להיות סוס רבייה. תחשבו על זה, כשאני אומר שמילאתי את חובתי בעולם, וקיימתי מצווה א' בתורה. היום יום פורים שאוכל להגיד שאעשה משהו מיוחד. זה זמן טוב לחשוב על זה בפורים, כי כולם שיכורים ואולי פתאום יעלה על דעתו של מישהו מתי אני נהפך להיות בן אדם? זו ההזדמנות.

רק בתחילת ימי בית שני, החל מימי עזרא ונחמיה, ניתן להבחין בשינוי, בהתחלה חדשה. על אף שיש נביאים, יש מנהיגים פוליטיים, ויש עוד אנשים שעושים ואכפת להם - כעת יש לראשונה ציבור יהודי שבעצם לא תלוי באף אחד מהם. באמנה המופיעה בספר נחמיה (פרק י), בולטת עובדת היותה כתובה בלשון רבים. לכל אורכה מופיע המוטיב החוזר - 'קיבלנו על עצמנו'. אין אדם אחד שעליו בנויה האמנה והוא המכתיב אותה, יש שם חתימות של הרבה אנשים; סוף־סוף הציבור היהודי מחליט על גורלו ועושה דברים מיוזמתו. בתקופת הזמן הזו נוצר למעשה מהפך מהותי במבנהו של עם ישראל. "קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם" (אסתר ט, כז) זהו מבנה אחר לגמרי מאשר החלטה או קבלה של אדם אחד. בזמן גזירות המן היהודים מחליטים מעצמם על עצמם: הציבור היהודי ימות ולא ישתמד; ימות ולא ייטמע בגויים. בניגוד לכפיה ולדחיפה מלמעלה על עם ישראל לקיים את התורה בתקופת המדבר, ובניגוד לפאסיביות שליוותה את העם מימות משה רבנו - כאן האנשים מתחילים להיות בלתי תלויים.

(חיי עולם, פרשת דברים)

סיפרו שפעם בפורים אחד החסידים אצל הרבי שלו התחפש לצאר, ובאו היהודים

בפורים יש סדק בתוך המציאות כשיש סדק אז תשתחל בתוך הסדק הזה. במוצאי פורים נראה בריה חדשה, עולם חדש, עם רצון חדש.

קיצור דברים, נראה אותכם בשבוע הבא כולכם בריות חדשות, מה אתה חושב שאתה לא יכול? אתה יכול! בריות חדשות, אנשים חדשים.

(ליל פורים תשע"ה)

אנו עומדים כמה ימים לפני חג הפורים שבו מברכים "על הניסים", אני רוצה רק להזכיר מה זה הנס של פורים. החג של פורים הוא מיוחד בזה שכל המאורע של החג, כל המכניזם של הנס של פורים מופיע לא בספר בתור דבר שמגיע מאחורי הקלעים באיזו הפתעה או באיזה חידוש יוצא מן הכלל, הנס של פורים מתרחש בתוך מגילת אסתר בצורה פתוחה וגלויה. ברור לגמרי איך שכל מאורע עובר למאורע שני. ואם עוסקים בניתוח פוליטי ופסיכולוגי של האישים הפועלים, אז אני יכול להגיד: תראו, מאורע א' קשור למאורע ב', האישיות מספר 1 קשורה לאישיות מספר 2 לכל הדברים האלה יש הסבר שמופיע לגמרי על פני השטח וזה עדיין נס. למעשה, נס פורים הוא אחת הדוגמאות הבולטות של ההגדרה שהגדרתי קודם מה הוא נס.

נס זה לא מאורע על טבעי, בכל מגילת אסתר אין מאורע על טבעי אחד. כל מגילת אסתר היא כולה דברים של טבע, שחלק מהם הם צירופים והתרחשויות לא רגילות. אחד הדברים החשובים בנס הוא הצירוף של הזמנים לנקודה הנכונה, זה מה שעושה את הנס, לא החריגה מן הטבע אלא ההתאמה בין המאורעות לבין המשמעות שיש למאורעות הללו. בתוך הנס הזה של פורים בולט גם שלפעמים המכניזם מקבל צורה של נס רק בקצה האחרון שלו, לא בתוך הפעולה, כלומר המאורע יכול היה להתרחש ואני לא שמתי לב בכלל שקרה שם משהו מיוחד, רק כאשר כל הדברים מצטרפים ביחד הם יצרו מאורע.

במובן הזה, אם לעבור לאיזה מטאפורה, כשאני רואה ציור של רמברנדט או של מיכלאנג'לו, כשאני רואה ציור גדול כזה, הצבעים שיש בציור יצאו מקופסאות לגמרי רגילות, את הקופסאות האלה כל ילד יכול לקנות. מה שקרה שם שהיה יוצא מן הכלל, זה איך שהצבעים מהקופסאות השונות הצטרפו אחד עם השני, כשיש צירוף כזה זה סוג של נס קטן.

(הרצאה על ניסים, קישינב)

למה כל היהודים של שושן הבירה

יכולים להתכנס? מפני שיש גזרה, כמו

הגזרות האחרונות על עם ישראל, שלא מבחינה בין יהודי ליהודי; ובעל כרחם ולא בטובתם הם צריכים להתכנס. יש דרשה: יש במגילה 'יהודיים' עם שני 'י' ויש עם 'י' אחת - ופירשו שהוא רצה לעקור את כל היהודים, גם אלה שצדיקים וגם אלה שלא... אנחנו מקווים שיכנסו את כל היהודים לימי משתה ושמחה, לא לכאבים משותפים אלא לשמחה.

זה העניין של משלוח מנות. לא צריך לתת אותו למישהו עני - לתת לעני אני חייב מצד ההגיונות - משלוח מנות זה "איש לרעהו"; הוא כולל את ההתחברות של שני יהודים, את ה'לכנוס'. לא שולחים דווקא דברים גדולים וסכומים גדולים, נותנים יחסית דברים קטנים, למה אני שולח את זה? אני רוצה להגיד למישהו: בוא תתקרב, אנחנו חברים, אני שולח לך מתנה, אתה שולח למישהו מתנה.

כתוב בספר עזרא איך הוא אוסף את כל היהודים בראש השנה וכולם בוכים ועושים תשובה, ואז הוא אומר להם: תחזרו הביתה ותשלחו משלוח מנות איש לרעהו. יוצא אם כן, שמשלוח-מנות קשור למהות הזאת: אני רוצה לאחד את כל ישראל, אני רוצה לעשות אותם דבר אחד. יכול להיות שבמקום לצעוק על מישהו שאב'ס - ויכול להיות שצריך לצעוק עליו שאב'ס - במקום זה אני דופק לו בדלת ושולח לו משלוח מנות. למה אני עושה את זה? כי הוא יהודי; לא כתוב שכדי לקבל מנות צריך תכונות

כלשהם.

כאשר אני שולח מנות אני עושה דבר אחר בפורים. כמו שביום הכיפורים אנשים צריכים לבקש סליחה אחד מהשני, בפורים זה הרבה יותר קל - אני אפילו לא צריך לבקש סליחה, אני שולח איזה ילד שיתן מתנה סמלית. אנחנו שנינו יהודים - בוא נמצא איזה קשר. מפני שיש איזשהו קשר, וקשר תחתון בונה קשר עליון, וכך מגיעים למדרגות יותר גבוהות. בכל אופן, צריך לעשות משהו בפורים.

(שיחה בישיבת תקוע, יא אדר ה' תשע"א)

מוסף מיוחד - פורים עם הרב עדין תלמידים מספרים

סדר פורים אצל הרב עדין // אוריאל סגל

פורים עם הרב עדין היה בבחינת 'זמנים הרבה תקנו חכמים'. בערב הראשון של פורים פרזים, היינו משתכרים במוסדות החינוך מחוץ לירושלים, והרב היה נוסע אלינו. מיד כשהיה מגיע הוקף באנשים, והיה משרך את דרכו בקושי בתוך אולם בית מדרש אפוף אדים, לעבר אולם התועדות כלשהו, אם בקרוואן הקטן או באוצר הספרים. זכורה לי פעם אחת שהרב מנחם פרומן נכנס לקרוואן, והם התלוצצו זה מזה. בזמן הזה הוא היה חריף ועוקצני יותר, רק שהקהל היה קהה חושים מכדי לקלוט. הוא אמר לא פעם לשיכורים שהתגודדו: "אי אפשר לדבר עם בקבוק מדבר".

בליל הפורים השני היינו מגיעים לירושלים לחגוג פורים שושן, ואז היינו פוגשים בו באחד מבתי הכנסת של ירושלים. זכור לי שאפילו היינו פעם אחת בבניין של חב"ד בגבעת שאול, אך כרגיל היה זה במכון הישן או החדש. בזמן קריאת מגילה הוא היה מקפיד ללבוש עניבה וכובע בארט פשוט, והדבר שעשע והביך אותו גם יחד. לפני המגילה דרש לפעמים מעט, ולאחר המגילה הייתה התועדות עם מעט שתייה. לא השתכרו שם כ"כ, והוא היה מדבר על ענייני היום עד שעה קטנה אחר חצות הלילה.

ביום הפורים, באזור חצות היום, הלכנו לביתו במושב הגרמנית לשלוח לו משלוח מנות, ולקבל שוקולד בחזרה מאשתו שרה תבדל"א. כל כניסה לבית הייתה תמיד יוצאת דופן. לא היינו יושבים שם זמן רב מפני הבושה ומעט יראה, אך כבר היה באוויר מצב רוח מאוד עליז, ולשונו כבר הייתה משוחררת למדי, והוא היה משוחח עם אורחים שונים בעניינים, וזאת על אף שהאזניים של התלמידים קלטו והקשיבו ל"שיחות של מבוגרים". שורת המבקרים פתחה פתח לנו כתלמידים צעירים לעולמות הרבים שהוא חי בתוכם.

לקראת ערב, בערך כשעה וחצי טרם שקיעה, היינו התלמידים יושבים לסעוד משתה

פורים, ובמהלכה הוא היה מתיישב ונוטל ידיו לסעודה. כרגיל, זה אירע בבית הכנסת צמח צדק, בקומה התחתונה, אך לפעמים זה אירע במקומות אחרים, בבית ספר מקור חיים ואף בקהילת הרב מלכיאור בארנונה. בסעודה זו הוא היה כבר שותה כהוגן, ואף שלא ראיתו שיכור לגמרי- ראיתו מבוסס לא פעם, ופעם אחת גם ממש קרוב לשכרות. במשתה הוא היה משתפך בדיבורים על מעלה ועל מטה. לפעמים היה מדבר על הקב"ה בסגנון שאי אפשר היה לשמוע בשום הזדמנות אחרת - באהבה ובחיבה; ולפעמים היה מדבר על התפקיד שלנו כבני אדם בעולם, על החסר של העולם ועל הכאב שלו. למשך כשלוש שעות הוא היה חולץ את מעטה האינטלקטואל, שהיה הלבוש הרגיל של חייו, והיה משוחח כאחד החסידים, מבלי להסתיר או לכסות דבר. הוא היה מדבר אז על השתפכות הנפש, דביקות האדם בבוראו ועל תפקיד האדם בעולמו. הוא לא שכח את שכלו, ולא נטש את שיחו וסגנונו הייחודיים, אך הוא היה מגיע לגבהים או לעומקים שביום חולין רגיל היה מופנם מדי מכדי לשוחח על אודותם.

נדמה לי שהזמנים האלה לא היו רק חוויה, אלא גם תקנה לתלמידים הרבה. בזכות עוצמת הגילוי הפנימית שהקרין ביום זה, הדבר ריכך את ליבם של תלמידים להפנים את גדולת המבט ואת היקף המשימה שנטל על עצמו. הוא חשף אז מעט ממה ששמר בבטן, והדבר הועיל לכמה מן התלמידים, שהיו תמיד צועקים בפורים עליו: "אבל מה אתה רוצה שנעשה" ועוד קריאות כיוצא בהן, ופעל עליהם ללכת בדרך ה' - עד בלי די - ועד דלא ידע.

פורים אצל הרב // ידידיה אבינר

בכל שנה היה נהוג לעשות התוועדות פורים עם הרב בירושלים. ההתוועדות היתה במוצאי "שושן פורים", בשעות החשכה, אחרי שפורמלית כבר נגמר פורים. בשנים שהגעתי להתוועדות, התנאים החיצוניים היו מאוד לא אידאליים, בלשון המעטה. היו מוצאים איזה מרחב סגור כלשהו באיזור קטמון - מסדרון של בית ספר, אולם ספורט ומקומות כיוצא בהם. גם האנשים לא היו מאוד פורימיים, רובא דעלמא שהגיעו היו 'פרוזים' כך שזה לא היה הפורים שלהם, ואילו ירושלמיים רבים אולי היו רוצים להגיע אך באותו זמן היתה להם סעודה או שכבר זכו להגיע למעבר 'דעד דלא ידע'... לזכרוני, הרב אף הוא, לכל הפחות, חיצונית לא היה בגילופין, הוא היה נראה

מפוכח למדי. עם זאת, הרושם של הדברים שהרב אמר אז, חרוטים אצלי מאוד והם מתעוררים בכל פורים מחדש למה יכול להיות פורים, למה צריך לחלום ולשאוף ולאן אפשר להגיע בפורים.

הרב דיבר על כך שבפורים אפשר להגיע לדרגה העליונה של 'עד דלא ידע', למה שנקרא בקבלה וחסידות 'רישא דלא יתידע'. במגילה, אסתר נכנסת לחצר הפנימית' שלא כדת. בפורים אנחנו יכולים להיכנס לחצר הפנימית של מעלה, לקודש הקודשים העליון. זאת הזדמנות עבורנו בה אנחנו יכולים וצריכים להעיז ולקפוץ פנימה. כשמעיזים לקפוץ זוכים להתגלות שהיא מקום חשך ושם קורית ההתגלות. התגלות עליונה לכהן הגדול שנכנס ביום כיפור למקום חשך ושם קורית ההתגלות. בדומה לזה קשורה במהותה לחשך, וכפי שהיא נקראת בזהר: "בוצינא דקרדוניתא" - הנר של החושך. לכן בפורים אנחנו שותים "עד דלא ידע", כדי להגיע לחושך שמעבר לתודעה, למקום שמעבר לידיעה ומעבר להכל.

כמו שניתן לשער, אינני יודע מה הוא "רישא דלא איתידע", לא נראה לי שהייתי שם אי-פעם, ויותר מזה, אינני יודע מה הדרך להגיע לשם בכל השנה וגם לא בפורים. אבל אני יודע ומאמין שבאפשרות האדם לקפוץ מעבר לגבולותיו ולהגיע למגע עם האין סוף. לא בכל השנה זוכרים את זה וחולמים על כך, בפורים אפשר לחלום על זה ושווה לנסות להיכנס פנימה.

שפע רב'

גיליון חודשי מתורתו של

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

שפע רב' הוא גיליון חודשי מתורתו ועל תורתו של הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ. בגיליונות מאמרים, שיחות, קטעים, התוועדויות וסיפורים, שמטרתם לפתוח צוהר לעולמו של הרב; לתורה שהוא לימד, לדרך שהוא סלל, לתביעות שהוא הציב ולחלומות שהוא חלם.

בתורתו, מפעליו ובעצם אישיותו, הרב עדין לימד וחינך לדרך חיים יהודית שלימה. דרך של קדושה ושל חיים, של דבקות ושל פתיחות, מחויבות עמוקה לעם היהודי, ומסירות אמתית לקב"ה.

הרב מעולם לא הסתפק במה שפעל, וראה בכל עבודתו ומפעליו רק הקדמה לפעולות גדולות יותר שיש להוציא לפועל בדרך לתיקון השלם.

אנו מקווים שתוכלו למצוא ב'שפע רב' משהו מכל אלו. חלק מהדברים מיועדים לעזור 'לחיות עם הזמן', וחלק מהדברים טובים ומועילים לעבודת ה' שבכל יום. מהם תיאורטיים וגבוהים ומהם מעשיים למדי. חלקם פשוטים וידועים וחלקם חידושים מופלגים. חלקם נוגעים אל הלב, וחלקם מעוררים למחשבה או למעשה. בתקווה שהדברים יכנסו למוח וללב, יאירו ויעוררו.

לתרומה עבור הגיליון

לקבלת גיליון
דיגיטלי חודשי

תלמידי הרב שטיינזלץ

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

